

CUMHURİYET TARİHİNİN BİLİNMEYEN BİR ORGANİZASYONU; KİPİG VE KIBRIS

Mümtaz Ulvi KESER*

Özet

21 Aralık 1963 tarihinde başlayan ve Kıbrıs Türk tarihine Kanlı Noel olarak geçen sürecin hemen ardından Türkiye Cumhuriyeti devletinin Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Türklere yönelik her türlü insani yardım faaliyetleri de derhal başlar. Bu süreçte bir yandan yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmış insanlar için çadır kentler ve prefabrik evler yapılmaya çalışılırken bir yandan da her türlü gıda, giyim malzemesi ve sağlık malzemesi de adaya sevk edilmeye başlanır. Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti devleti dünya kamuoyuna da yaşananları net ve doğru anlatabilmek için arayışlar içindedir. Bir yandan Rumların ve Yunanistan'ın bilgi kirliliği ve kara propagandasına karşı mücadele edilirken öte yandan etkin, hızlı, sağlıklı ve yaraları saracak türden tedbirler alınmakta ve uygulamaya konulmaktadır. 1963-1974 döneminde yürütülen bu faaliyetlerin merkezinde ise Kıbrıs İşleri Planlama ve İcra Grubu (KİPİG) adı verilen ve devletin farklı kurum ve kuruluşlarının tek çatı altında toplanmasıyla oluşturulan bir organizasyon vardır. KİPİG 1963-1974 sürecinde Kıbrıs'ta sahra hastanelerinin devreye girmesi, kan bankası açılması, adaya dönemler halinde Türkiye'deki hastanelerden sağlık personeli nakledilmesi, yurt içinde Kıbrıs'a gönderilmesi planlanan her çeşit yardım malzemesinin temini, korunması, saklanması, nakledilmesi faaliyetleri, her türlü lojistik yardım faaliyetlerinin aksaksız adaya sevki, Kıbrıs'a gizli silah nakli için bir deniz motoru ve sonra da bir ikmal uçağı satın alınması, telsiz verici imalatı, Kıbrıslı Türklerin posta haberleşmesinin sağlanması, adada başta Bayrak Radyosu olmak üzere Gazi Baf, Larnaka Doğanın Sesi, Limasol'un Sesi, Lefke Sancak ve Mağusa Canbulat Sancak Radyosu yanında Anamur'da Kıbrıs'ın Sesi Radyosu'nun devreye girmesi, Rumların ve Yunanların kara propaganda ve bilgi kirliliğine yönelik girişimlerine set çekilmesi ve bunlara karşı çeşitli yollarla mücadele edilmesi gibi görevler üstlenir.

* Prof. Dr.,Girne Amerikan Üniversitesi, ulvi.keser@gmail.com

Bu araştırma kapsamında KİPİG'in 1963-1974 dönemindeki faaliyetleri yurtiçi ve yurtdışı arşiv kaynakları yanında sözlü tarih çalışmaları vasıtasıyla mercek altına alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: KİPİG, Kıbrıs, Türkiye, Kanlı Noel, Kıbrıslı Türkler, Bayrak Radyosu

AN UNKNOWN ORGANIZATION OF THE REPUBLICAN HISTORY; KİPİG AND CYPRUS

Abstract

No sooner had the 21st December 1963 Greek Cypriot assaults named Bloody Christmas in Turkish Cypriot history started then the Turkish Republic started helping the Turkish Cypriots immediately. Turkey starts building tent villages as well as the prefabricated houses for the Turkish Cypriots who have left their homes being homeless then as well as the food, cloth, and medical supplies. Besides all these humanitarian assistance Turkey also tries to announce and declare the real situation in Cyprus to the World public. Therefore Turkey tries to apply fast, certain, and effective precautions to embrace the wounds while trying to block Greek black propaganda and Greek Cypriots' disinformation on the island. All these above-mentioned activities are ruled, commanded and led by a Turkish multi-dimensional organization named KİPİG (Cyprus Works and Planning Implementation Group) which has gathered a variety of official associations during 1963-1974 period. Opening the field hospitals, transferring medical personnel from the Turkish hospitals periodically, supplying, storing, keeping, and transferring all sorts of food, cloth, and medical supplies from Turkey to Cyprus continuously, the production of transmitter named Bimal, the purchase of a naval boat and a logistics airplane, keeping the postal communication of the Turkish Cypriots, launching military radio stations such as Bayrak, Gazi Baf, Larnaka Doğanın Sesi, Limasol'un Sesi, Lefke Sancak and Mağusa Canbulat Sancak Radyosu as well as Kıbrıs'ın Sesi Radyosu in Mersin Anamur clandestinely, blocking Cypriots' and Greek Cypriots' black propaganda and disinformation activities are all the ones that KİPİG has shouldered in 1963-1974 period.

So as to prepare this scientific research upon KİPİG's 1963-1974 mission, domestic and foreign archive resources will be mostly made use of as well as the oral interviews and the published materials.

Keywords: KİPİG, Cyprus, Turkey, Bloody Christmas, Turkish Cypriots, Bayrak Radio Station

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nda Mussolini liderliğindeki İtalya tarafından işgale kalkışılan Yunanistan 7 aylık bir mücadelenin ardından düzenli İtalyan güçlerini ülkeden çıkarmayı başarırken stratejik planları bozulan Adolf Hitler ise kendisine yeni hedef olarak Yunanistan'ı seçer ve neredeyse hiç direnişle kalkışmadan ülkeyi ele geçirir. Savaşın sonuna kadar geçen dönemde önce İtalyanların, ardından Almanların işgaline uğrayan Yunanistan bu dönemde en büyük hamisi durumundaki İngiltere tarafından da yalnız bırakılmıştır. Savaş sonrasında kanlı bir iç savaş yaşayan ülke özellikle Alman işgali sürecinde yaşadığı “Büyük Açlık Dönemi/Megali Limos” nedeniyle perişan vaziyettedir. 1939'dan 1949'a kadar iğneden ipliğe, gıdadan ilaca, askeri malzemeden her türlü insani yardıma kadar sadece Türkiye'nin yardımlarıyla ayakta kalabilen ve binlerce insanını açlık nedeniyle kaybeden Yunanistan savaş sonrasında istihdamın, işgücünün, doğum oranının, eğitim düzeyinin, ekonomik durumun sıfırlandığı, milyarlarca Drahmi karşılığında ancak bir dilim ekmek alınabildiği bir ülke durumundadır. Bu kadar trajik durumda yiyecek ekmeği bile olmayan Yunanistan 1950 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'ne başvurarak Kıbrıs adasını resmen ister. Olumsuz cevap alınmasının ardından bu talebini BM'de yineleyen Yunan hükümeti bu sefer de Kıbrıs'ta sadece Rumların iştirak ettiği bir halk oylaması yaptırarak adanın Yunanistan'a ait olduğu tezini savunmaya devam eder. Hiçbir karşılığı olmayan bu halkoylamasının ardından Yunan devleti silah gücüyle adayı alma düşüncesine sarılır ve 1952 yılında Atina'da Başpiskopos III. Makarios ve eski bir asker olan Kıbrıs asıllı Georges Grivas vasıtasıyla EOKA tedhiş örgütünü kurdurur. Amerikan istihbaratı ise adada başlayan EOKA terörü konusunda İngiliz sömürge valisinin özellikle Nisan 1955 içinde sadece komünistlerden ve Türk azınlıktan destek alabildiğini, adadaki Rum çoğunluğun ise başlatılan “ulusalcı saldırıların/the Nationalist agitation” mutlak arkasında olduğunu belirtir.¹ Artmakta olan EOKA terör saldırılarını çok yakından takip etmesine rağmen Amerikan istihbaratının olup bitenleri “ulusalcı fanatikler”² üzerinden etiketlemesi ise ayrıca tartışılması gereken bir husustur. Öte yandan aynı Amerikan istihbaratı EOKA içinse “Kıbrıslı ulusalcıların terörist örgütü” ifadesini kullanmaktan çekinmez ve adadaki 410.000 Kıbrıslı Rum sayesinde adada sınırsız kaynaklara sahip olduğunu belirttiği EOKA'yı iyi eğitim görmüş ve organize olmuş bir örgüt olarak isimlendirir. Amerikalılara göre Atina

¹ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.133, SC No. 02037/55, 14 Nisan 1955 tarihli rapor.

² CIA-RDP79R00890A000600010001-3, 2 Aralık 1955 tarihli “Hizmete Özel” ibareli şifre mesaj.

yönetimi ise ortaya çıkan şiddet eylemlerinin Kıbrıs'ta bir dönem önce Yunanistan destekli olarak yaptırılan halk oylaması ve self-determinasyon kararına darbe vuracağı düşüncesindedir. Aynı şekilde ulusalcı hareketin başındaki ve Grivas'ın da "ulusal özgürlük mücadelesinin gerçek lideri"³ dediği Başpiskopos Makarios son olarak bu şiddet eylemlerini tasvip etmemiş olsa da onun Atina'daki temsilcisi ise eylemlerin kamuoyuna mal edilmesi açısından etkisini açıkça desteklediği görülmektedir.

15 Mayıs 1919'da Yunan Ordusu'nda Batı Anadolu'ya teğmen rütbesiyle çıkan Georges Grivas İkinci Dünya Savaşı'nda kendi halkına ihanet edip kurduğu X isimli yeraltı örgütlenmesiyle işgalci Alman güçlerine işbirliği teklif etmiş bir kişiliktir. Savaş sonrası dönemde ülkesine ihanet suçuyla divan-ı harpte idamla yargılanması gereken Grivas 1954 ve 1959 yıllarında Yunanistan üst düzey devlet onur madalyası almış tek kişidir. Böylece Yunan devleti Megali İdea denilen Büyük Yunanistan saplantısıyla kendi ülkesine ihanet etmiş bir askeri personeli yargılamak ve idam etmek şöyle dursun ona kurduğunu tedhiş örgütü vasıtasıyla adayı ele geçirme planları yapmaya başlar.⁴

1955 yılına kadar birkaç kez gizlice Kıbrıs'a gelen Grivas ve Yunan ordusuna mensup ve yeraltı harbi konusunda uzman adamları hazırlıklarını tamamlar, çekirdek kadroyu oluşturur, silah ve mühimmat nakillerini gerçekleştirir, adada istihbarat, istihbarata karşı koyma birimleri yanında dağ ve şehir kadrolaşmasını bitirir ve 1 Nisan 1955 tarihinde başta Lefkoşa olmak üzere adanın dört bir yanında askeri karargâhlar, kışlalar, radyo istasyonları, devlet dairelerine yönelik bombalar patlamaya başlar. İlk etapta İngilizlere yönelik görünen saldırılar hemen ardından kendilerine yardım ve yataklık etmeyen Rumlarla nihai ve doğal düşman olarak değerlendirilen Kıbrıslı Türklere yönelecektir. EOKA'nın önce "Yunansever olduklarını düşündükleri" İngilizlere, daha sonra da Türklere ve neredeyse kendilerine yardım etmeyen ve destek olmayan Rumlar da dâhil bütün ada insanına karşı girdiği terör ve tedhiş hareketleri karşısında Kıbrıs Türkleri de önce çok küçük çaplı ve bölgesel örgütlenmelerin içerisine girmeye ve kendilerini ellerinden geldiğince Rum saldırılarından korumaya ve mukavemet⁵ göstermeye çalışırlar.⁶ Bu süreçte Kıbrıslı Türkler de tamamen kendilerini korumaya yönelik çeşitli yeraltı

³ Cyprus Government Colonial Office, Cyprus Report for the Year of 1956, Lefkoşa, 1957, s. 5.

⁴ Neues Deutschland, 7 Nisan 1972, s. 6-7'den aktaran CIA-RDP84-09499R001000100006-9.

⁵ Harp Akademileri Komutanlığı, **Gayri Nizami Harp**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1968, s.31-33.

⁶ KTKD İzmir Şubesi Başkanı merhum Mustafa Tunçalp ile 18 Ekim 2002'de yapılan görüşme.

örgütlenmelerinin içine girerler ve Volkan⁷, Karaçete⁸, Kara Pençe, I-I Like/Ayaylayk grubu, Kıbrıs Türk Fedailer Birliği, Mağusa, Kara Petek, Birimiz Hepimiz, Hepimiz Birimiz⁹, KİTEMB (Kıbrıs İlk Türk EOKA'ya Mukavemet Birliği), KİTEMB (Kıbrıs İlk Türk EOKA'yla/Enosis'le Mücadele Birliği), (Kıbrıs'ın İstiklali İçin Türk Mukavemet Birliği), Ayşe Hanım, Kara Yılan (Black Snake)¹⁰, Yıldırım, Kocatepe¹¹ ve Türk Polis Mukavemet Teşkilatı (TPMT) gibi örgütlenmelerin içine girerler. 30 Temmuz 1958 tarihinde¹² Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'nin ilk Bayraktarı, Ali Conan kod ismiyle bilinen Alb. Ali Rıza Vuruşkan'ın adaya gelmesiyle de profesyonel¹³, bütün ada sathına yayılmış ve Türkiye'nin tam desteğini alan bir savunma sistemiyle can, mal ve namus güvenliklerini sağlamaya çalışırlar. Rauf Denктаş'ın Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu (KTKF)¹⁴ Başkanı olmasıyla birlikte bu teşkilatlanmayı da arkasına alan ve “kopuk zincir hücre sistemi”¹⁵ denilen kompartmantasyon ve mutlak ketumiyet ve gizlilik esasına göre faaliyet gösteren TMT aynı dönemde Kıbrıs Türk'tür Partisi, Lefkoşa merkezli olarak faaliyet yürütmekte olan ve dönemin etkin sivil toplum örgütlerinden birisi olan Kıbrıs Türk Lisesi Mezunlar Derneği¹⁶, ayrıca Sönmezler Ocağı, Çetinkaya, Yenicami başta olmak üzere adanın farklı bölgelerindeki spor kulüpleri ve teşkilatın en önemli unsurları arasında kendini kanıtlayacak olan Kıbrıslı Türk polislerle öğretmenleri de arkasına alarak güçlenme yoluna gider. Özellikle KTKF bu anlamda TMT'nin işini son derece kolaylaştırmış, Kıbrıs Türk çarşısının büyümesi ve ekonominin canlanması¹⁷, Türk'ten Türk'e Kampanyası¹⁸,

⁷ Kemal Mişon ile 11 Temmuz 2003 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

⁸ KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf R. Denктаş ile 8 Temmuz 2003 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

⁹ 1967 yılında Geçitkale-Boğaziçi bölgesinde TMT Kovanbeyi olarak görev yapan İsmail Bozkurt ile 15 Ekim 2008 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

¹⁰ FCO 141-4408-2. Memorandum. Proscription of Turkish Resistance Organization. Top Secret, 28 May 1958. CO 926/951. Basic Paper on TMT-Special Branch HQ, Nicosia, 31st December 1958, 634748'den aktaran Emrah Balıkçoğlu, “İngiliz Emniyet Raporu Işığında TMT'nin Örgütsel Nitelik ve Yapısının Değerlendirilmesi 1957-1958”, **Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, Aralık 2021, s. 142.

¹¹ Güncem İmralı, **1958-1974 Yıllarında Yaşanan Canlı Hatıralar**, YDÜ, Lefkoşa, 2000, s. 9.

¹² Adı geçen tarihte Girne yakınlarında 3 Mil denilen bölgede yapılan toplantıya katılan Güner Necat ile 13 Kasım 2015 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

¹³ TMT Lefkoşa Sancağı Kovanbeyi merhum Nevzat Uzunoğlu ile 13 Temmuz 2003 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.

¹⁴ **KTMA**, KTKF Aylık Bülteni, Nisan 1959.

¹⁵ TMT Limasol Sancağı mensubu Mehmet Y. Manavoğlu ile 25 Ağustos 2004 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.

¹⁶ TMT Lefkoşa Sancağı üyesi Erdoğan Balcılar ile 10 Temmuz 2003 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

¹⁷ **KTMA**, KTKF Arşivi, Köyler Dosyası.

Vatandaş Türkçe Konuş¹⁹ gibi faaliyetler yanında yerli malı kullanılması²⁰, sosyal ve kültürel hayatın normalleşmesi için atılan adımlar ve uzun vadede de adanın dört bir yanındaki kasaba ve köylerde örgütlenme ve ardından yeraltı faaliyetlerinin olmazsa olmaz bütün unsurları böylece bir araya gelir. Bu süreç 1959 yılında Londra ve Zürih'te yapılan antlaşmaların ardından 16 Ağustos 1960 tarihinde Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantörlüğünde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar devam edecektir. Bu arada Londra ve Zürih'te görüşülen ve 19 Şubat 1959 günü kabul edilip imzalanan²¹ ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yapısını ortaya koyan anlaşma Kıbrıs'ta %60'ı Rumlardan, geriye kalanı da Türklerden oluşacak 2000 kişilik bir ordu öngörmektedir. Bu aşamada Kıbrıs'taki ABD Büyükelçisi Fraser Wilkins ise adada halihazırda kuraklık, Komünist Parti ve AKEL'e bağlı olarak işçilerin sorunları ve istihdam ile yeni kurulan devletin bir hükümet sözcüsünün olmamasını ana meseleler olarak değerlendirirken Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin 2.000 kişilik bir ordu gücünü kendi mali imkanlarıyla oluşturmakta zorlanacağını, bu noktada Amerikan hükümetinin ekipman bağlamında destek olması gerektiğini belirtir.²²

Öte yandan yeni kurulan devleti Enosis, yani adanın Yunanlaşması anlamında bir atlama tahtası olarak gören Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios ve dönemin İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis'in Kıbrıslı Türkleri yok sayan, Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasına göre Rumlarla birlikte asli unsur olmalarına rağmen onları ötekileştiren, haklarını görmezden gelen ve asimile etmeye çalışan ve ardından bir kere daha kurdukları illegal silahlı yapılanmayla Kıbrıslı Türkleri topyekün ortadan kaldırmaya yönelik eylemleri nedeniyle cumhuriyet de uzun soluklu olmaz ve 21 Aralık 1963 Rum saldırılarının ardından Kıbrıs Cumhuriyeti fiilen ortadan kalkar.²³

24 Aralık 1963 Kanlı Noel ve Silahlı Rum Saldırıları

1 Nisan 1955'ten itibaren adayı kan gölüne çeviren Grivas'ın kendisine Yunan mitolojisinden Dighenis kod ismini almasının ardından Kıbrıs Cumhuriyeti İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis de aynı şekilde kendisine Akritas kod ismini alır ve devlet içinde oluşturduğu Akritas isimli illegal silahlı

¹⁸ TMT Limasol Sancağı mensubu ydın Aygın ile 20 Ağustos 2004 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.

¹⁹ Bayrak Radyosu çalışanı ve tiyatro sanatçısı Hilmi Özen'le 30 Mart 2017 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

²⁰ Nacak, 10 Temmuz 1959.

²¹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030.01.38.227. 17.

²² CIA-RDP80B01676R003500270026-9, 27 Ekim 1960 tarihli "Ambassador Wilkins' Letter" başlıklı şifre mesaj

²³ TMT Derneği Başkanı Yılmaz Bora ile 13 Temmuz 2003 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.

güçle Kıbrıslı Türkleri ortadan kaldırma konusunda çalışmalara başlar. 1967 yılında Yunanistan’da Patris gazetesinde bir kısmı deşifre edilen Akritas Planı²⁴ adı verilen katliam planına göre özellikle başkent Lefkoşa’da mahalle, bulvar, cadde ve sokaklar tek tek işaretlenmiş, hangi evde Türklerin yaşadıkları belirlenmiş, (X) gününün gelmesiyle birlikte hangi sokakta hangi Türklere karşı hangi Rum ekiplerinin harekete geçeceği tespit edilmiş durumdadır. Türkleri topyekün ortadan kaldırmak için Glafgos Klerides’in “...Grivas’tan daha etkiliydi. Ayrıca EOKA’cılarının büyük bir kısmını Makarios’un cüppesi altına taşımıştı. Karizmatik bir insandı. Bir halk adamıydı. Bununla beraber aşağılık kompleksi vardı. Üniversite eğitimi almamıştı. Hatta ortaokula bile gittiğinden şüpheliyim...”²⁵ dediği İçişleri Bakanı Yorgacis tarafından silahlandırılan eski EOKA’cılarının Türklere acımasız davranışlarda bulunması, daha sonra da yollara barikatlar kurarak Türk motosikletlileri durdurmaları ve dayak ve küfürle kimliklerini göstermelerini istemeleriyle yükselen tansiyon 21 Aralık 1963 Cuma gecesi iyice yükselir.²⁶ Aynı gece TMT istihbaratı için çalışmakta olan taksi şoförü Zeki Halil ve Cemaliye Emir Hüseyin Seyit Ali²⁷ isimli iki TMT mensubunun silahlı Rum polisler Argiris Theofanus “deli cesareti olan biri”²⁸ olarak bilinen Georgios Zahariu, Avgusti Austathiu, Andreas Nichola²⁹ ile Olimpiyakos’ta futbol oynayan Yanni isimli Rum tarafından öldürülmeleriyle³⁰ ortam gerginleşir, sınırlar belirlenir, bir gün sonrasında can güvenliği kalmadığından Kıbrıslı Türkler devlet dairelerindeki işlerine gidemezler.³¹ Bu dönemde ortaya çıkan ise sözde faaliyetlerine son vermiş olan EOKA’nın yerine Yunan subaylarının büyük destek ve verdikleri eğitimlerle Yunanistan’daki Albaylar Cuntası ile ABD’ye çok daha bağlı ve sadık olarak görev yapacak bir liderle Kıbrıs Cumhuriyeti’ni ortadan kaldırmak amacıyla derhal ve yeniden teşkil edilen “CIA destekli”³² EOKA-B örgütüdür.³³

²⁴ Rauf R. Denктаş, **Rauf Denктаş’ın Hatıraları**, C V, Boğaziçi Yay., İstanbul, Temmuz 1997, s. 260. Zaim M. Necatigil, **The Cyprus Conflict**, Kemal Limited Yay., Lefkoşa, 1982, s. 46-48.

²⁵ Niyazi Kızılyürek, **Glafkos Klerides; Tarihten Gncelliğe Bir Kıbrıs Yolculuğu**, İletişim Yay., İstanbul, 2007, s. 165.

²⁶ BCA.030.01.64.394.29.

²⁷ Fatma Sevem ile 12 Nisan 2017 tarihinde Girne’de yapılan görüşme.

²⁸ Niyazi Kızılyürek’ten aktaran Yenidüzen, 20 Aralık 2015.

²⁹ İzzet Rıza Yalın, **Berber Güldük, Berber Ağladık**, Editör Fevzi Yalın, Ekim 2017, Lefkoşa, s. 32.

³⁰ **KGMA**. K-4709.1964.9-4/1 Kıbrıs. Adnan Öztrak’ın Kıbrıs’a Ait Notları ve Emirleri Dosyası.

³¹ TMT Limasol kadrosundan merhum öğretmen Macit Aydınova ile 13 Temmuz 2003 tarihinde Girne’de yapılan görüşme.

³² Paul Sant Cassia, “Martyrdom and Witnessing; Violence, Terror and Recollection in Cyprus”, **Terrorism and Political Violence**, C 11, No. 1, İlkbahar 1999, s. 25.

³³ BCA.030.01.64.394.29.

Bu süreçte Lefkoşa'yı ikiye ayıran sınır "Yeşil Hat"³⁴ adıyla çizilirken TMT de (X) gününün geldiği düşüncesiyle yeraltından yerüstüne çıkar³⁵ ve cephe savaşı için hazırlıklara başlar.³⁶ Kıbrıslı Türkler can güvenlikleri olmadığı için ilk etapta 103 Türk köyünü tahliye edip genellikle Lefkoşa civarındaki ovalara gelirken silahlı Rumların Akritas silahlı örgütlenmesi çerçevesinde en ağır saldırıları ise 24 Aralık 1963 akşamı Lefkoşa'nın Kumsal bölgesinde olur.³⁷ 1960 sonrası süreçte Kıbrıs'ta görev yapan Büyükelçi Turgut Tülümen'in "...Fiziki açıdan insan müsveddesi olmanın da verdiği aşağılık kompleksi içinde davranan ve yüzünden hunharlık akan..."³⁸ diye tarif ettiği Savunma Bakanı Yorgacis, Makarios'un şahsi doktoru Vassos Lyssarides ve Nikos Sampson'un idaresindeki eski EOKA'cılar Akritas Planı'nı böylece uygulamaya geçerler. Direnişle karşılaşmayacaklarını düşünerek sızdıkları Kumsal'da 8 farklı noktada³⁹ Kıbrıslı Türklerin direnişleriyle⁴⁰ karşılaşan Akritas üyeleri arkalarında ölümler bırakarak kaçarken panik halinde girdikleri Tbp. Bnb. Nihat İlhan'ın evinde de 4 çocuk ve 5 yetişkin toplam 9 kişiden beşini öldürerek⁴¹ katletmek amacıyla esir aldıkları 23 Kıbrıslı Türk'ü⁴² de yanlarına alarak bölgeyi terk ederler.

KİPİG Teşkilatlanması

21 Aralık 1963'te başlayan ve 24 Aralık 1963 günü Kıbrıs Türk tarihine Kanlı Noel olarak geçen saldırılarla devam eden süreçte ada fiilen ikiye ayrılmış durumdadır. Devlet dairelerinde görev yapan Kıbrıslı Türkler işlerine gidemezken adanın özellikle güneyinde kalan Larnaka, Limasol ve Baf bölgelerinde onlarca Türk köyü tahliye edilmiş durumdadır. Lefkoşa'nın Hamitmandirez (Hamitköy)⁴³ bölgesi Gönyeli ve Ortaköy ovaları neredeyse tamamen evsiz yurtsuz Kıbrıslı Türklerle dolmuştur. Kıbrıslı Türklere yönelik

³⁴ The President's Intelligence Checklist, Central Intelligence Agency, 31 Aralık 1963 Dosyası.

³⁵ **KTMA**. TMT Arşivi. Dosya. No. 1188/37 ve 298/007.

³⁶ FO.371/168967-XC14311.

³⁷ **KGMA**. K-4709.1964.9-4/1 Kıbrıs. Adnan Öztrak'ın Kıbrıs'a Ait Notları ve Emirleri Dosyası.

³⁸ Turgut Tülümen, **Hayat Boyu Kıbrıs**, Boğaziçi Yay., İstanbul, Haziran 1998, s. 35.

³⁹ Mazhar Özkol ile Sadrazamköy/Girne'de 10 Ağustos 2018 tarihinde yapılan görüşme.

⁴⁰ Kocası Erdoğan Rifat 24 Aralık 1963 gecesi silahlı Rumlara mukavemet ederken hayatını kaybeden Nevin Erdoğan ile 15 Aralık 2015 günü Lefkoşa'da yapılan görüşme.

⁴¹ Silahlı Rumların söz konusu eve girerek katliamı gerçekleştirdiğini gören 1947 Lefkoşa doğumlu Kudret Anlar ile 11 Mart 2018 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

⁴² Bu araştırmanın yazarı burada adı geçenlerden sağ olanlarla konuyla ilgili olarak ses ve görüntü kaydı almak suretiyle görüşmeler yapmıştır. Kendisi de 24 Aralık 1964 günü Kumsal'da esir alınan 1948 Lefkoşa doğumlu merhum Önel Aktolga ile 22 Aralık 2016 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

⁴³ Bugün Lefkoşa'nın Hamitköy, Ttaşkinköy ve Göçmenköy bölgeleri 1963 ve sonrasında göç edenlerin ilk yerleştikleri yerlerdir.

saldırıların başlamasının hemen ardından cephe savaşına yönelik tedbirler almaya başlayan Kemal Coşkun kod isimli Alb. Kenan Coşgun komutasındaki TMT Türkiye'yle doğrudan iletişime geçer. Bu süreçte Türkiye'de ilk organize faaliyet Kızılay tarafından yürütülürken daha sonra adaya yönelik farklı ihtiyaçları karşılamak, sorunlara yönelik tedbir almak ve hayatı uzun vadede normalleştirmek amacıyla İsmet İnönü başbakanlığındaki hükümet tarafından verilen talimatla Kıbrıs İşleri Planlama İcra Grubu (KİPİG) kurulur. KİPİG bünyesinde ilk etapta Dışişleri Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Kızılay Genel Müdürlüğü yer almakla birlikte daha sonraki süreçte ihtiyaçların farklılaşmasıyla birlikte Kıbrıs'a Yardım Komitesi (KYK)⁴⁴, Et-Balık Kurumu, Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK), Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Anadolu Ajansı, TC Ulaştırma Bakanlığı, TC Sağlık Bakanlığı, TC Milli Eğitim Bakanlığı, PTT Genel Müdürlüğü, Türk Hava Kurumu, adaya özellikle çay, şeker ve tütün gönderen Tekel İdaresi, Çocuk Esirgeme Kurumu, Verem Savaş Derneği, Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO), Şeker Şirketi⁴⁵, göçmen durumuna düşenlerin neredeyse tamamının giyim ihtiyaçlarını karşılayan Sümerbank⁴⁶, Devlet Hava Yolları, Devlet Deniz Yolları, Darüşşafaka Cemiyeti, Türkiye Yardım Sevenler Derneği, Gıda İhtiyaç Maddeleri Anonim Şirketi (GİMA) gibi farklı kurum ve kuruluşlar da bu sisteme dâhil olacaktır.

KİPİG bürokratik olarak Dışişleri Bakanlığı bünyesinde tesis edilmiş, bürokrat/diplomat bir devlet görevlisinin başkanlığında faaliyet gösteren, eşgüdüm sağlamak, bürokrasiyi azaltmak, sorunlara acil, etkin ve hızlı çözümler üretmek, Kıbrıs'a yönelik her türlü askeri, insani, sosyal ve ekonomik çözüm ve yardımları hızlı, etkin, tek elden ve merkezden yönlendirmek ve sevk etmek amacıyla tesis edilmiştir.

Bu süreçte KİPİG Başkanı Nurettin Vergin, KİPİG Başkan Yardımcısı Tahsin Şentürk, 1967 sonrası KİPİG Başkanı Gündüz Tunçbilek ve KİPİG Başkan Yardımcısı İrfan Saruhanlı, Kızılay Genel Sekreteri ve Başkan Vekili

⁴⁴ Kızılay Genel Müdürlüğü Arşivi (KGMA). K.4710, Z.6183, D.1964/9-4 Dışişleri Bakanlığından Alınan Mesajlar Dosyası.

⁴⁵ KYK tarafından Kıbrıs Bürosu sorumlusu N. Gözenoğlu imzasıyla Kızılay Genel Müdürlüğüne gönderilen 13 Ağustos 1964 tarih ve 2972 sayılı yazı. Kızılay Genel Sekreteri Babür Ardahan imzasıyla TMO Genel Müdürlüğüne gönderilen 6 Ağustos 1964 tarih ve 22441 sayılı yazı. KGMA. K-4534, 1963-1964/9-4 Kıbrıs Dosyası.

⁴⁶ Örneğin 15. parti olarak 23 Mayıs 1965 tarihinde Kıbrıs Türklerine gönderilen 10.000 metre kaput bezi, 2.000 metre patiska, 10.000 metre pazen kumaş, 10.000 metre basma, 10.000 metre gazlı bez (tülbent), 6.000 metre yünlü kumaş, 5.000 battaniye, 250 çift ayakkabı, 5.000 metre trençkotluk, 8.000 metre yünlü gömlekklik, 8.000 metre yünlü fanila, 5.000 don, 1.500 palto, 10.000 pantolon, 2.000 ceket, 3.000 havlu ve 11.000 çift iplik çorap Sümerbank tarafından temin edilmiştir. Aynı partide ayrıca 50 ton pirinç, 50 ton bulgur, 50 ton margarin, 70 ton kuru fasulye, 40 ton nohut, 46 ton mercimek, 7 ton reçel, 5 ton bisküvi, 10 ton sabun, 10.000 metre kaput bezi de gönderilmiştir.

Adnan Öztrak, Genel Müdür Muzaffer Akın ve selefi Dr. Fikret Pamir, Kızılay Genel Başkanı Prof. Dr. Nusret Karasu, Türkiye'nin Lefkoşa Büyükelçisi Dr. Mazhar Özkol, Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük ve Türk Cemaati Meclisi Asbaşkanı Dr. Şemsi Kazım, TMT Bayraktarı Alb. Kenan Coygun, Kıbrıs Türk Cemaati Başkanlığı ve TMT adına Londra'da faaliyet gösteren Ahmet C. Gazioglu, Kıbrıs Türk Kültür Derneği (KTKD) Genel Başkanı Mehmet Ertuğruloğlu⁴⁷, KTKD İstanbul Şubesi Başkanı Prof. Dr. Derviş Manizade, Kıbrıs Türk Cemaati Ankara Bürosu adına Ekrem Yeşilada, Genelkurmay Seferberlik Tetkik Kurulu Başkanı Yb. Sezai Okan (1963-1965), Yb. Recai Ergin (1965-1966), Tuğg. Cahit Akyol (1966-1971) ve Tuğg. Kemal Yamak (1971-1974) en sık iletişim halinde olanlar arasındadır. KİPİG ile Kıbrıs'taki iletişim ise uzun bir süre özellikle Lefkoşa Büyükelçiliği'nde bulunan telsiz/teleks sistemi ve TMT iletişim sorumlusu merhum Vefa Besim ve karısı merhume Perihan Besim vasıtasıyla yapılır. Bu dönemde ilk etapta Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi tarafından "adadaki Türk halkının her türlü yiyecek ihtiyaçlarının anavatanın temin etmesi gerektiği"⁴⁸ de belirtilir.

KİPİG'in Kıbrıs'a Yönelik Faaliyetleri

21 Aralık 1963 silahlı Rum saldırılarının hemen ardından KİPİG üzerinden başlatılan ve fiili olarak 20 Temmuz 1974 tarihine kadar devam eden Kıbrıs'a yönelik yardım faaliyetleri çeşitli kategoriler altında incelenebilir. Bu yardımları esas olarak şu başlıklarla görmek mümkündür;

a) Gıda, sağlık, ilaç ve doktor yardımları ve KİPİG

Kıbrıslı Türklere yönelik sağlık, ilaç ve sağlık personeli yardımları Ankara Etimesgut'tan havalanan Türk Hava Kuvvetleri kargo uçakları İngilizlerin kontrolündeki Timbu Askeri Havaalanı'na inerken THY, Mersin-Mağusa hattında işleyen Deniz Yolları İşletmesi gemileri dışında Malazgirt⁴⁹ ve Mehmet Kaptanoğlu gemisi, Hareket isimli gemi⁵⁰, Erdek, Silivri, Şarköy, Gençlik, 27 Mayıs, Şarköy, Aldemir, Hasan Yörük, Mersin, Pek gemisi, Erdek ve Silivri araba vapurları, Suriye bandıralı Kusay, Namık Kemal şilebi, 15 Kasım 1967 tarihinde silahlı Rumların Geçitkale saldırılarının ardından İskenderun Liman Başkanlığı'ndan Kalkavan Şirketi'ne bağlı 432 tonluk Sefer, 360 grostonluk

⁴⁷ Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Türkiye'deki ilk büyükelçisi olarak da görev yapmıştır.

⁴⁸ KGMA. K-4709.1964.9-4/1 Kıbrıs. Adnan Öztrak'ın Kıbrıs'a Ait Notları ve Emirleri Dosyası.

⁴⁹ KYK tarafından Dışişleri Bakanlığına 30 Mart 1964 tarihinde gönderilen 9.878 sayılı yazı. KGMA. K-4637.1964.9-4/1 Kıbrıs Gıda ve Malzeme Dosyası.

⁵⁰ Halkın Sesi, 9 Ağustos 1958.

Kalkavan ve 365 tonluk Ziya Kalkavan gemileriyle Mersin'den Okan Denizcilik Acentesi'ne bağlı 380 tonluk Okan gemisi ve yine Mersin'den Mustafa Çakrazlı gemileri vasıtasıyla adaya nakledilir.

26, 30 ve 31 Ocak 1964 tarihindeki ilk yardımların ardından 28 Ocak 1964'de 450 ton, ardından ilk etapta 693.377 lira nakdi yardım yanında 400.000 lira tutarında 150 ton yardım Kıbrıs'a gönderilir.⁵¹ Nisan 1964 itibarıyla bu yardımlar 7.054.019.30 TL'yi bulmuştur. 27 Aralık 1068 itibarıyla Kıbrıs'a KİPİG kanalıyla 6 aylık-1 senelik gruplar halinde ve tamamen gönüllülük esasına göre başta Ankara Numune Hastanesi, Şişli Çocuk Hastanesi, Ankara Doğum Evi, Yüksek İhtisas Hastanesi, Sami Ulus Hastanesi, İzmir Devlet Hastanesi ve İzmir, Ankara, Samsun ve İstanbul Kan Merkezi olmak üzere çeşitli hastane ve merkezlerden 25 grup doktor, hemşire, ebe, sağlık teknisyeni olmak üzere sağlık personeli sevk edilir. Bu personel dışında Türkiye'nin farklı sağlık kurumlarında çalışan pek çok doktor, hemşire, ebe ve sağlık personeli yanında Türkiye'de yaşayan Kıbrıslı Türk sağlık personeli de gönüllü olarak Kıbrıs'a gitmek üzere devlete müracaatta bulunur. 1966 Mart ayı itibarıyla yardım dağıtım oranları ise Lefkoşa, Girne ve Dillirga bölgesi %52, Leymosun %10, Baf %10, Larnaka %10, Mağusa %10 ve Lefke %8 şeklindedir. Lefkoşa, Girne ve Erenköy bölgesinde bu yardımlardan istifade edenler 14.797 mücahit ve mücahit ailesi, 2.131 muhtaç göçmenler, 372 şehit, kayıp ve malul ailesi, 934 yoksullar, 2.512 gönüllü işçiler, 4.640 Lefkoşa'ya bağlı köyler olmak üzere toplam 25.386 kişiye yöneliktir.

Bu süreçte Kıbrıslı Türk köylülerin ve çiftçilerin açlıktan ve susuzluktan telef olmakta olan hayvanlarının kurtarılması, her türlü hayvansal yem tedarikinin sağlanması, tarımsal üretim yapan köylülere tohumluk olarak kullanılmak üzere patates, arpa, buğday başta olmak üzere her türlü zirai yardım ve desteğin verilmesi, olağanüstü şartlar ve tecrit altında yaşayan bütün kamu görevlilerine, başta askeri personel, polis, öğretmenler, evsiz yurtsuz kalmış olanlar, ailesinden kayıpları olanlar, kocasını ya da aile büyüğünü yitirmiş olanlara yönelik mali destek projesi de bu süreçte hayata geçirilir. Bütün yardım faaliyetleri gibi başta hayvani ve nebati yağ, şeker, kuru gıda, hububat, çay ve tütün, bebek maması, salça, margarin, bisküvi, ekmeçlik un, çamaşır tozu, sabun, reçel, marmelat gibi gıdalar, sağlık, ilaç ve doktor yardımları, ayrıca palto, pardösü, ceket, kazak, battaniye, çizme, ayakkabı, elbiselik ve gömleçlik kumaş, havlu, çeşitli fanilalar, kaput bezi, çeşitli ebat ve nitelikte çuvallar, ceketlik ve elbiselik yünlü kumaş, branda bezi, basma, keten,

⁵¹ **KGMA**. TKD Genel Sekreteri Adnan Öztrak tarafından yapılan 1 Ocak 1964 tarihli açıklama.

ayakkabı, bot ve çizme gibi giyim malzemeleri Kıbrıslı Türklere ve gerekli hallerde Rumlara da yönelik olarak 20 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'na kadar devam eder ve adaya KİPİG kanalıyla on binlerce ton hububat, kuru bakliyat, yağ, un, şeker, çay, mevsime göre yaş sebze ve meyve ile konserve başta olmak üzere her türlü yiyecek maddesi, ayrıca sahra hastanesi, ilk yardım hastanesi, kazalardaki revir ve kliniklerde kullanılmak üzere here türlü tıbbi araç ve ekipman yanında sağlık personeli gönderilmeye devam edilir. '

b) Göçmenlere yönelik insani yardımlar ve KİPİG

21 Aralık 1963 sonrasında ilk etapta Kıbrıs Türk Cemaati Başkanlığına ulaştırılan bilgilere göre Lefkoşa içindeki 14 merkeze 2.109 kişi, Lefkoşa'da yakınlarının yanına sığınmak zorunda kalan 3.800 kişi, Lefkoşa ve Kaymaklı'dan kaçarak Hamitmandres'e sığınanlar 4.200 kişi, Gönyeli'ye sığınanlar ise 400 kişi olmuştur. Ayrıca Fota'ya 485, Ağırdağ'a 100 ve Ayakebir köyüne 670 Kıbrıslı Türk sığınmak zorunda kalır.⁵² Türk Cemaat Meclisi Asbaşkanı Şemsi Kazım ve Başkan Vekili Dr. Fazıl Küçük'ün Hamitmandres'de yaşamaya çalışan göçmenlerin kış mevsiminin yaklaşmasıyla sıkıntılarının daha da artması nedeniyle Kızıllaç Kıbrıs Temsilcisi Max Stalder ve İngiliz Yüksek Komiseri Tümgeneral Sir Alc Bishop'a bir yazı gönderir;⁵³

“Hamitmandres köyünde 3.000'in üzerinde mültecinin barınak, battaniye ve ısınmak için sobaya muhtaç olduğu şüphesiz ki malumunuzdur. Kışın yaklaşması dolayısıyla bu insanların sefaletlerinin azaltılması için bir şeyler yapılması zaruridir. Mali kaynaklarımız ve elimizdeki imkânlar bu insanların ihtiyaçlarının karşılanması ve kendilerini bir kış daha çadır altında yaşamaktan kurtarmak için mevcut değildir. Bundan dolayı aşağıdaki malzemenin temini için size müracaat ediyoruz:

1- 10. 000 battaniye, 2. 000 soba, 500 çadır, 80 saç baraka

2- Oluklu saç barakaların teminiyle ilgili olarak malzeme veya nakit yardımı şükranla karşılanacaktır. Kaba bir tahminle bu barakaların kurulması için 6.000'e ihtiyaç vardır.

3- Bu konuya erken olarak eğilmeniz ve malzemenin temini için aynı veya nakdi yardım imkânlarını araştırmanız şükranla karşılanacaktır...”

⁵² Rauf R. Denктаş, **Rauf Denктаş'ın Hatıraları**, I. Cilt, Boğaziçi Yay., İstanbul, Kasım 1996, s. 6.

⁵³ 29 Eylül 1964 tarihli söz konusu mektupla ilgili olarak Dışişleri Bakanlığı tarafından Kızılay Derneği Genel Başkanlığına gönderilen 7 Ekim 1964 tarih ve 756.028-D.III/3-3.993 (33.760/429) sayılı yazı.

BM tarafından yardıma ihtiyaç duyan Türk göçmenlerin sayısı ise aynı dönemde Lefkoşa 14.021, Baf 6.094, Limasol 3.066, Larnaka 1878 ve Mağusa 864 kişi; yardıma ihtiyaç duyan göçmen ve muhtaçların sayısı ise Lefkoşa'da 31.470, Baf'ta 11.811, Limasol'da 5.433, Larnaka'da 3.617 ve Mağusa'da 6.848 olmak üzere toplam 59.179 göçmen ve muhtaçtır. Bu aşamada ilk etapta İngiltere'de faaliyette bulunan bir şirket vasıtasıyla Kıbrıs'taki hadiseler sonrasında belirmekte olan ve “çok geniş bir vüsate erişmeye müsait bulunan mesken ihtiyacı”⁵⁴ konusunda resmi bir müracaatta bulunulur ve bu prefabrik evlerin yapılması gündeme gelir.⁵⁵ Söz konusu projeye göre 18.860 nüfuslu toplam 4.750 göçmen ailesinden 1.673 aileye yeni evler yapılması ve 418 ailenin de halen yaşamakta oldukları evlerinin bakım ve onarımının yapılması kararlaştırılır.⁵⁶ Bulunabilecek inşaat malzemesi ve Kıbrıs'ın inşaat özelliklerine göre hazırlanan söz konusu projede ekonomi ve kullanılabilirlik ön planda tutularak yapılacak inşaatların daha sonra dar gelirli aileler tarafından da kullanılabilmesi hedeflenir. Dönem itibarıyla işçilik ücretlerinin çok düşük olması ve işçilik konusunda çeşitli kişi ve kuruluşlardan yardım ve destek alınabileceği de göz önünde tutularak projenin tüm maliyetinin 754.193 Kıbrıs Lirası'na mal edileceği hesaplanır. Konuyla ilgili olarak hazırlanan çalışmalar ve projelere Lefkoşa Büyükelçiliği kanalıyla Türkiye'ye de iletilir ve 5 yıllık programlar halinde gerekli tahsisatın Türkiye'den gönderilmesine karar verilir. Türkiye'nin Kıbrıs'ta göçmenlere yönelik olarak yapılan göçmen evleri için tahsisatı proje tamamlandığında toplam olarak 1.132.992 Kıbrıs Lirası'na ulaşacaktır. Bu arada özellikle Kıbrıslı Rumların tedhiş ve terör hareketlerinin yoğunlaştığı 21 Aralık 1963 tarihinden 1974 yılına kadar 21.439 Kıbrıslı Türk de adadan göç etmek zorunda kalır.⁵⁷

Mart 1966 tarihi itibarıyla ada sathında göçmen aile sayısı 4440 olup bunlardan 2245 göçmen ailesi Lefkoşa bölgesinde, 275 aile Lefkoşa merkezde, 146 aile Mağusa'da, 455 aile Limasol'da, 287 aile Larnaka'da, 481 aile Baf'ta, Erenköy ve Yeşilirmak da dâhil Lefke'de ise 551 ailedir. 1969 yılından itibaren Türkiye'den prefabrik evler gelmeye başladığından 1970–1971 yıllarında Ortaköy dışındaki diğer bölgelerde göçmen evlerinin hemen hepsi prefabrik

⁵⁴ KYK tarafından Kızılay Yönetim Kurulu Başkanlığına gönderilen 31 Mart 1964 tarih ve 1.456 sayılı yazı. **KGMA**. K-4637, 1964/9-4/1 Kıbrıs' Gıda ve Malzeme.

⁵⁵ Göçmenlere ve evsizlere acil konut yapılmasıyla ilgili olarak M. A. Demirel ve Rauf R. Denkteş imzasıyla hazırlanan 28 Mart 1964 tarihli rapor. **KGMA**. K-4637, 1964/9-4/1 Kıbrıs' Gıda ve Malzeme.

⁵⁶ Hakkı Atun, “Mimarlık ve Politikayla Şekillenen Bir Hayat”, **Mimarca**, KTMMOD, Yıl 27, Eylül 2016, S 82, s. 10-26.

⁵⁷ M. Riesen and A. Müller, “The Demographic Structure Of Cyprus”, The Committee On Emigration, Refugees, And Demography”, **Council Of Europe**, 10 March 1987, s. 18-39 .

yapılmaya başlanır. Bu bağlamda 1. tatbik yılı olan 1966 yılında 158.000 Kıbrıs lirası tahsisat ayrılır. Bu parayla 178 ev yapılması planlanır. Uygulama sonrasında 160.765 lira harcanırken 206 ev yapılmış, 128 ev de inşa halindedir. 3. tatbik yılı olan 1968 yılında ayrılan para 330.346 lira olurken bu parayla 428 ev yapılması planlanır. Uygulama sonunda 314.765 lira harcanırken 512 ev tamamlanmış, programa ilaveten 150 prefabrike ev inşaatı için de ek yetki alınmıştır. Ayrıca 36 ev de inşa halindedir. 1969 yılı içinde ayrılan toplam 311.470 lirayla 389 ev yapılması planlanırken, harcanan 285.400 lirayla 424 ev tamamlanır. Uygulamanın 5. tatbikat yılında ise toplam 214.062 lirayla 241 ev yapılması planlanırken harcanan 156.016 lirayla 201 ev tamamlanır. Sonuç olarak söz konusu 5 yılda 1.132.992 lira harcanarak 1513 evin inşaatları tamamlanır ve göçmenlere teslim edilir. Aynı dönem içinde KİPİG tarafından desteklenen Boğaz bölgesinde 615 inşaat tamamlanmış, 222 küçük inşaat gerçekleştirilmiş, 110 ev de tadilat ve tamirat gerçekleştirilerek 621.994 lira harcanmıştır. Lefkoşa'da ise 123 inşaat için 53.238 lira harcanır. Mağusa'da 33 ev için 19.870, Larnaka'da tamamlanan 116 göçmen evi için 60.294, Limasol'da 120 göçmen evi, 18 küçük inşaat ve 25 tadilat ve tamirat işi için de 54.748 lira harcanır. Baf'ta ise tamamlanan 232 göçmen evi, 154 küçük inşaat ve 45 tadilat ve tamirat için toplam 131.902 lira harcanırken Lefke'de de 243 göçmen evi ve 50 küçük inşaat için 149.407 lira harcanır.

Ayrıca henüz tahsis edilmemiş prefabrike evlerin kuruluş masrafı 30.00 lirayla, inşa edilmiş göçmen evlerinin bakım ve onarımı ile küçük inşaat tadilat ve tamiratlarıyla Göçmenköy I kanalizasyon ıslahı ile arazi satın alınması için harcanacak 11.539 lira da dâhil olmak üzere toplam 1.132.992 lira para harcanır. 1 Nisan 1966–1 Nisan 1971 tarihleri arasında Lefkoşa/Boğaz bölgesinde inşaatı tamamlanan 615 göçmen evinden 538'i satın alınmış araziye yapılırken, 62'si vakıf arazisine ve 15'i de hükümet arazisine yapılır. Aynı şekilde Lefkoşa'da da toplam 114 göçmen evinin 59'u satın alınmış araziye, 20'si evkaf arazisine ve 35 tanesi de hükümet arazisine inşa edilir. Mağusa'da toplam 33 evin 9'u satın alınan araziye, 14 tanesi evkaf arazisine ve geriye kalan 10'u da hükümet arazisine inşa edilir. Larnaka'da inşa edilen 116 göçmen evinin 64'ü satın alınan arazilere, 38'i evkaf arazilerine ve 14 tanesi de hükümet arazilerine inşa edilir. Limasol'daki 120 göçmen evinin ise tamamı evkaf arazilerine inşa edilir. Baf'ta inşa edilen 232 göçmen evinin 57'si satın alınmış arazilere yapılırken, 162'si evkaf arazilerine ve geriye kalan 13 göçmen evi ise hükümet arazileri üzerine inşa edilir. Lefke'deki toplam 243 göçmen evinin 152'si satın alınmış arazilere yapılırken, 70'i evkaf arazilerine ve 21'i de hükümet arazilerine inşa edilir.

c) Moral-motivasyonu güçlendirme faaliyetleri, Sancak Radyoları ve KİPİG

24 Aralık 1964 sonrasında yaşanan ağır baskı, izolasyon ve tecrit sürecinde “Sancak radyoları” olarak bilinen ve KİPİG destekli olarak kurulan ilk radyo Bayrak Radyosu’dur. Deneme yayınları Laleli Sokak’ta yapılan ve 25 Aralık 1963 günü ilk defa “havaya çıkan” radyo “Bayrak Bayrak Bayrak. Burası Kıbrıs Türk Mücahidinin Sesi” anonsuyla ise ilk defa 28 Aralık 1963 tarihinde sesini duyurur. TMT komutanı ve Bayraktarı Albay Kenan Çoygun döneminde devreye giren Bayrak Radyosu daha sonra şüphesiz devletin resmi ve askeri bir kurumu haline gelmiştir. Dönemin şartları gereği TMT karargâhı tarafından verilen emirler ve talimatlar çerçevesinde yürütülen programlarda Kıbrıs Türklerinin ulusal bilinçleri dik tutulmaya çalışılır. Öte yandan radyonun yayına başlamasının hemen ardından bütün bu yayınların ancak Lefkoşa’da Atatürk Meydanı ve civarında duyulabildiği ortaya çıkacaktır. Bu da cihazların yenilenmesi, güçlendirilmesi ve radyonun yayın kapasitesinin artırılması anlamına gelmektedir. Esasında radyo istasyonunun ilk kurulma amacı tamamen psikolojik harp ve psikolojik harekate yönelik olarak Rum yayınlarına karşı misilleme yapmak, Kıbrıs Türkleri arasında moral-motivasyon değerlerini en üst düzeye çıkartmak ve Rumların propaganda faaliyetlerine bir ölçüde karşılık vermektir.⁵⁸ Bu maksatla radyo her üç dakikada bir “Bayrak, Bayrak, Bayrak. Burası Kıbrıs Türk Mücahidinin Sesi” anonsunu tekrarlar.⁵⁹ Lefkoşa Büyükelçiliği’nde Basın Ataşesi olan Selahattin Sonat’ın KİPİG tarafından Türkiye’den temin ettiği 807 isimli ses amplifikatör lambasını Lefkoşa’ya getirmesinin ardından daha önce Lefkoşa Ortaköy bölgesine kadar ulaştırılabilen yayınlar ilk etapta Boğaz bölgesine ulaşmaya başlar. İhtiyaç duyulan aküler ise başta Fikri Macila’nın da içinde bulunduğu Alpay Mustafa idaresindeki bir grup tarafından toplanılır ve getirilen 80 kadar araba aküsüyle istasyon hazır hale getirilir ve Lefkoşa ve çevresine “Bayrak” ifadesiyle seslenilir.⁶⁰

Bayrak Radyosu’nun ardından adada yeni radyo istasyonları açılması söz konusudur. Bunlardan birisi de Kıbrıs dışından yayın yapmak üzere planlanan ve 674 KHz frekansından 9 Eylül 1964⁶¹ tarihinde yayın hayatına başlayan ve Anamur’dan yayın yaptığı için Anamur Radyosu olarak bilinen; yüklendiği

⁵⁸ Zehra Eliçin, **Kıbrıs’ta Denizi Göremeden 60’lı Yıllar**, Cinius Yay., İstanbul, Aralık 2013, s. 59-60.

⁵⁹ Erdiñç Gündüz’den aktaran Yenidüzen, 6 Eylül 2011.

⁶⁰ **Halkın Sesi**, 29 Aralık 1963.

⁶¹ <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/KilometreTaslari.aspx?yil=1964>.

görev nedeniyle Rauf R. Denктаş tarafından “bir korsan ve ihtilal radyosu”⁶² olarak isimlendirilen Kıbrıs’ın Sesi Radyosu’dur.⁶³ Resmi adı ASMİ (Askeri Meteoroloji İstasyonu), A Servisi ya da Kısa Dalga A Radyosu olan radyo istasyonunun 1964–1974 döneminde faaliyetleri tamamen Ankara merkezli olarak KİPİG tarafından yönetilir.⁶⁴ Radyo personeli Aydın Olgun bu konuda “...Radyonun yayın işleri, haber ve yorumlar, müzik programları TRT tarafından, yayınla ilgili teknik iletişim PTT tarafından, istihbarat ve işlenilmesi gereken konular da askeri kesim tarafından düzenlenip hazırlanıyordu...”⁶⁵ der. Anamur’daki nizamiyesinde “ASMİ” ifadesi bulunan radyonun adadaki iletişim adresi ise “Posta Kutusu 584, Lefkoşa” şeklindedir⁶⁶ ve radyo 28 Haziran 1978 tarihine kadar yayın hayatına devam etmiştir. Özellikle Anamur’da kurulan radyo istasyonunun teknik altyapısı, idari faaliyetleri ve KİPİG çerçevesinde işbirliğini sağlamak üzere yoğun girişimlerde bulunan ve mesai harcayan kişi ise Ankara’daki Kıbrıs Büyükelçiliği nezdinde 7 yıl süreyle maslahatgüzarlık görevinde bulunan Vedat Çelik olur.⁶⁷ Diğer bütün radyolar gibi korsan yayın yapan, Rumların nereden yayın yaptığını bulmak için büyük çabalar sarf ettiği ve özellikle İngilizce ve Rumca yaptığı yayınlarla kamuoyu oluşturan ve Rumlarla İngilizlerin de adada neler olup bittiği konusunda bilgi sahibi olmasını sağlayan radyo ayrıca moral seviyesini yükseltirken Rumların direncini de kırmayı başarır.

A Servisi’nde kendisine görev verilen Necdet Onur ise bu konuda “... KİPİG tarafından Büyükelçi Şadi Kavur’un başkanlığında oluşturulan radyo onun sorumluluğundaydı. KİPİG de Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığına bağlı bir kuruluş olarak gerekli ödeneklerini oradan alıyordu. İşin ilginç yanı bu yorum yapanların hiçbirisi para almazdı. Fakat biz üç gazeteci (Turgut Özakman, Gültekin Orkut ve Yılmaz Hiçyılmaz) profesyoneller olarak para alırdık. Diğer yazarlar para almazlardı. Biz muhatap olarak Ankara Radyosu’nu görüyorduk ama Ankara Radyosu onu nereden alıyordu, kimden alıyordu bilmiyorum. Hatta Anamur’da çalışan Kıbrıslıların da muhatabı Ankara Radyosu Müdürlüğü idi...”⁶⁸ der. Genelkurmay Başkanlığı Seferberlik Tetkik

⁶² Rauf R. Denктаş, **Rauf Denктаş’ın Hatıraları**, Boğaziçi Yay., Ocak 1997, İstanbul, s. 30.

⁶³ Fazıl Küçük’ten aktaran **Halkın Sesi**, 22 Kasım 1964.

⁶⁴ Aydın Olgun, “Kıbrıs’ın Sesi Radyosu”, **Güvenlik Kuvvetleri Dergisi**, S 46, Ekim 2001, Lefkoşa, s.27.

⁶⁵ Aydın Olgun, agm., s. s.27.

⁶⁶ Eski TMT mensubu Fuat Veziroğlu ile 16 Kasım 2003 tarihinde Lefkoşa’da yapılan görüşme.

⁶⁷ Aslan Mengüç, **Anılarda Erenköy; Bir Direnişin Anılarıyla Romanı**, Ankara Ticaret Odası Yay., Ankara, Temmuz 2005, s. 94-95.

⁶⁸ <http://www.tarihbakis.com/ataturkun-kibris-direktifi/>

Kurulu ve KİPİG adına kampın komuta görevini de sırasıyla Yarbay Kemal Şaşmazel, Rıdvan Yüzçelik ve Hatay Kortun üstleneceklerdir.

Adada faaliyete geçen bir başka radyo istasyonu ise Lefke Sancak Radyosu'dur ve 7 Ocak 1964 tarihinden itibaren kısa dalga 41.82 metre üzerinden 1.750 kilowatt gücüyle yayın yapar. Bu radyonun teknik altyapısı ise Cengiz Topel Sanat Okulu'nda görev yapan Şakir Yücel ile Nazif isimli iki öğretmen tarafından hazırlanmıştır. Okulun odalarından birisi stüdyo olarak kullanırken hemen 100 metre mesafedeki bir başka bina da bu iş için tahsis edilmiştir. Bölgede yaşayan Kıbrıslı Türklerin moralini yüksek tutmak amacıyla hazırlanan programlarda şiirler, marşlar yanında Türk Cemaat Meclisi ve TMT tarafından gönderilen ve yayımlanması istenen haberler, Kıbrıs sorunu konusunda yaşanan gelişmeler de ön plana çıkartılır. Bu radyoda özellikle 1963 şehitlerinin anısına piyanist ve müzik öğretmeni Arman Ratip'in annesi Jale Deniz de her şehit için birer ağıt okur.⁶⁹ Kuruluş sürecinde Feriha Çürükoğlu'nun da destek verdiği, ayrıca yayınların sorumluluğunu da üstlendiği, 14 Ocak 1964 tarihinden itibaren hizmete giren ve Baf'ta yayın yapmakta olan Gazi Baf'ın Sesi Radyosu da⁷⁰ yayınlarına 20 Temmuz 1974'e kadar devam eder.⁷¹ Bayrak Radyosu'nun Lefkoşa'da ilk deneme yayınına başlamasının ardından Gazi Baf Radyosu da devreye girer⁷² ve Feriha Çürükoğlu da hem kuruluş hem de yayın sürecinde Hüseyin İrkad'la birlikte radyoya büyük hizmetlerde bulunur.⁷³ Gazi Baf Radyosu'nda görev yapanlar arasında Hülya Salih, Pervin Cemal, Nurten Ulubatlı, Seniha Arif, Gülay Çelik ve Şansel Faik de bulunmaktadır.

Adada Bayrak Radyosu sonrasında en uzun süreli yayın yapan radyo ise Mağusa'da 10 Şubat 1964 günü faaliyete geçen Canbulat Radyosu'dur.⁷⁴ 1964 Şubat ayından itibaren TMT Mağusa Sancağı'nın destek ve onayı sonrasında Kemal Pehlivan ile elektrik teknisyeni Halil Asilkan eski Türkgücü binasının avlusuna radyo vericisini kurarak yayına başlarlar. 12 ayrı radyo frekansını dinlemek üzere hazırlanan antenler bölgedeki bir caminin çatısına yerleştirilirken verici 6 ay gibi kısa bir sürede hem kısa hem de orta dalgadan

⁶⁹ **Halkın Sesi**, 14 Mart 1964.

⁷⁰ Hakan Çakmak, "Feriha Coşkun Çürükoğlu", **Passatempo**, Şubat 2014, S 34, s. 19-22.

⁷¹ Murad Hüsnü Özad, **Baf ve Mücadele Yılları**, AHA Yay., İstanbul, Temmuz 2002, s. 117.

⁷² Aysel Süleyman ile 1 Mart 2016 tarihinde Melbourne/Avustralya'da yapılan görüşme.

⁷³ Ulus İrkad, "Müzik Öğretmenim Fikret Özgün", (Editör Prof. Dr. Naciye Dorath), **VII. İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler Sempozyumu**, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazi Mağusa, KKTC, s. 43-47.

⁷⁴ **Yeni Volkan**, 6 Eylül 2010.

yayın yapmaya başlar.⁷⁵ Radyonun etki alanı daha sonra 5 mile kadar çıkarken daha sonra ada dışına kadar genişleyecektir.⁷⁶ Burada 24 saat boyunca yabancı radyo kanallarının dinlemesi sonrasında haber ve yorumlar banda alınmakta ve Selçuk Veli, Ünal Sümer, Hüseyin Hes⁷⁷ gibi yabancı dil bilen personel vasıtasıyla da hemen tercüme yapılmaktadır.

7 Mart 1964 günü açılan bir başka radyo istasyonu ise 20 Temmuz 1974 gününe kadar yayın yapan Larnaka Doğan'ın Sesi Radyosu'dur.⁷⁸ Larnaka'da yayın hayatına başlayan bu radyonun yayınları 1967 öncesinde Bahire isimli bir Kıbrıslı kadının okuduğu haberlerle devam ederken 1967–1974 sürecindeki yayınları ise Ülkü Sarıkamış ve Süheyla Başaran tarafından yürütülmüştür.⁷⁹ Sadi Osman tarafından kurulan ve Sacit Nereli'nin ilk müdürlüğünü yaptığı bu radyo istasyonu için bir evin arkasındaki ahır tadil edilmiş ve burası 1974 yılına kadar radyo istasyonu olarak kullanılmıştır. Radyonun yönetim kurulu ise Mehmet Salih ve Süleyman Ahmet Camgöz'ün yanında Hasan O. Genç ve Sadi Osman'dan oluşmaktadır. Bu arada Hasan O. Genç ve Süleyman Ahmet Camgöz radyo yayını yaptıklarından kuşkulanan Rumlar tarafından önce kaçırılmışlar, ardından tutuklanmışlardır; ancak Rumlar bütün aramalarına rağmen yeterli delile ulaşamayınca her ikisini de serbest bırakmak zorunda kalmışlardır.⁸⁰ Larnaka ve civar köylerinde dinlenebilen bu radyonun yayınları da Bayrak Radyosu gibi Türkçe, İngilizce ve Rumca haberlerle desteklenmiştir.

Bayrak Radyosu'nun hemen ardından açılan ikinci radyo istasyonu ise Sancaktar Eftal Akça ve Serdar Ziya Rızık'ın girişimleriyle 30 Aralık 1963 tarihinde hizmete giren Limasol Sancak Radyosu olur.⁸¹ Bu radyonun en büyük avantajı ise İngiliz askeri özerk üsler bölgesine yakın olmasıdır. Bu sayede gerek üslerde görev yapan Türkler vasıtasıyla ve gerekse bu üslerde atıl vaziyette bulunan çeşitli hurda malzemelerin temin edilmesiyle ihtiyaçların bir kısmı karşılanmaya çalışılır. Radyoda görev yapanların tamamı ise hemen bütün radyolarda olduğu üzere amatör gönüllülerden oluşmaktadır.⁸² Adanın farklı noktalarında ve Anamur'da yeni radyo istasyonlarının açılmasının ardından

⁷⁵ İsmet Kotak, **Şu Bizim Kıbrıs-I Unutulan Tarihi Gerçekler**, Ajans Yay., Ocak 2012, Lefkoşa, s.XVIII.

⁷⁶ **Yeni Volkan**, 6 Eylül 2010.

⁷⁷ Hüseyin Hes'in oğlu Adnan Ertay'la 11 Ekim 2016 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

⁷⁸ Ülkü Sarıkamış ile 8 Mart 2017 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

⁷⁹ Süheyla Başaran ile 15 Mart 2017 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.

⁸⁰ Ülkü Sarıkamış ile 8 Mart 2017 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

⁸¹ Ulus Irkad, agm., s. 43-47.

⁸² Limasol göçmeni Konca Mehmet ile 14 Şubat 2017 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

teknik imkânlar zorlanmak suretiyle ortak yayınlar yapılmasına da gayret edilir. Bu ortak yayınlar o kadar zor ve kısıtlı imkânlarla yapılmaktadır ki zaman zaman Bayrak Radyosu'nun yayını radyodan verilirken hemen önüne konulan bir alıcı veya mikrofon vasıtasıyla o diğer radyo yayımına aktarılmakta ve dinleyiciler bütün radyoların aynı yayını yaptığı düşüncesine kapılmaktadırlar. 1968 yılından itibaren Bayrak Radyosu ve TRT'den sağlanan imkânlar ve çeşitli programlar sayesinde radyoda artık özellikle Ramazan ve Kurban Bayramı gibi dini günlerde farklı programlar yapılmaya başlanır.⁸³

d) Hasta, yaralı, yaşlı ve düşkünlere yönelik yardımlar ve KİPİG

24 Aralık 1963 gecesi Kumsal bölgesinde silahlı Rumların saldırıları sonrasında ağır yaralanan ve 27 Aralık 1963 günü Türk Hava Kuvvetleri'ne ait uçaklarla Ankara'ya getirilen ve tedavileri tamamlanmasına rağmen çeşitli sebeplerle Kıbrıs'a dönemeyenler arasında Kemal Hıfzı, Nemci Süleyman, Ayşe Halil, Növber Ali, Işıl İbrahim, Hasan Yusuf, Necati Ahmet, Ayşe Cahit, Jale Elen ve Ulviye isimli kadın da bulunmaktadır. Bu listeye göre Hasan Yusuf Mersin'e gitmiş ve orada Günaydın Otelinde masrafları Kızılay tarafından karşılanmak şartıyla misafir edilmektedir. Ayrıca Ayşe Halil, Növber Ali ve kızı Işıl İbrahim'le ilgili olarak ise "Bir evde misafir kalıyorlar ve (Kıbrıs'a) gitmek istemiyorlar."⁸⁴ notu düşülmüştür. Bu durum yaşadıkları ağır saldırı sonrasında ortaya çıkan travmaya bağlı olarak bu insanların o anı bir daha hatırlamak istememeleri ve aynı acıyı bir daha yaşamaya dayanamayacakları endişesiyle adaya dönmek istemedikleri şeklinde yorumlanabilir. Tedavisi Türkiye şartlarında mümkün olmayan pek çok hasta ve yaralı da Londra ve Edinburg'daki hastanelere gönderilirler. Ayşe Halil, Növber Ali ve kızı Işıl İbrahim daha sonra tedavilerinin tamamlanması amacıyla Londra'ya da gönderileceklerdir.⁸⁵ İlk yaralı kafilesinde bulunan Yılmaz Mehmet, Vural Cevdet, Mustafa Ahmet, Cemal İbrahim, Enver Ferhat, Mehmet Şükrü, Burhan Garip, Erdem Esenyel, Hasan Mustafa, İbrahim Mustafa, Yusuf Salih, Salahi Salih, Nevzat Molla Mehmet ve Çetin Salih'ten oluşan yaralı kafilesine ise Rumların bütün engellemelerine rağmen 29 Ocak 1964 günü Kıbrıs'a döner.

1967 Mart ayında Türkiye'ye getirilenler arasında 21 Aralık 1963 döneminde Kaymaklı çarpışmalarında hayatını kaybeden Beden Eğitimi öğretmeni Hüseyin Ruso'nun kanser tedavisi görmesi gereken ve daha önce

⁸³ Engin Naşit, **Nişan Yüzüğü; Limasol Direnişi**, Lefkoşa, Okman Printing, s.230-232.

⁸⁴ **KGMA**. K. 4634, D.1964-65, 9/4 Kanlı Noel Dosyası.

⁸⁵ TKD Genel Müdürü M. Akın imzasıyla KYK'ne gönderilen 3 Haziran 1964 tarih ve 2.203 (211) sayılı yazı. **KGMA**. K. 4634, D.1964-65, 9/4 Kanlı Noel Dosyası.

Kızılay tarafından 3 defa daha Ankara'ya getirilip Ahmet Antiçer Kanser Hastanesi'nde tedavi gören annesi Zehra Ahmet Ruso da bulunmaktadır.⁸⁶ 1968 Haziran-Eylül döneminde adadan getirilerek hastaneye yatırılan, ayakta tedavi gören ve aylık bağlanan Kıbrıs Türklerinin sayısı ise Haziran ayında 54, Temmuz ayında 46, Ağustos ayında 45 ve Eylül ayında 43 olmak üzere 188'dir. 27 Aralık 1963 tarihinden başlamak üzere Türk Hava Kuvvetleri uçakları, Mağusa limanına yanaşan Türkiye bandıralı gemiler ya da farklı havayolu şirketlerine bağlı özel uçaklarla çatışmalarda yaralanan ve adada tedavi imkanı bulamayan Kıbrıslı Türkler, mücahitlerle birlikte çeşitli hastalıklardan mustarip olan yüzlerce Kıbrıslı Türk ağırlıklı olarak Ankara ve İstanbul'daki hastanelere getirilerek tedavilerine burada devam edilir.

e) Posta haberleşmesine yönelik yardımlar ve KİPİG

Bu dönem fiili olarak Kıbrıs Türklerinin modern dünyadan tecrit edildikleri bir dönemdir ve 20 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na kadar geçen süre ambargo, kısıtlama ve tecridin en yoğun yaşandığı ve hissedildiği dönem olarak ortaya çıkar. 21 Aralık 1963 sonrasında en doğal insan haklarından birisi olan haberleşme hürriyetinin Rumlar tarafından kısıtlanmasının ardından devreye yine KİPİG girer ve gerek Kıbrıs Türklerinin ada dışına gönderecekleri mektupları gerekse Kıbrıs'a özellikle Türkiye'den gönderilecek mektupları ulaştırmak için yeni stratejiler geliştirilir. Bu faaliyetler farklılıklar göstermekle beraber şu şekilde uygulanır,⁸⁷

1- Pulsuz olarak Lefkoşa'daki Kızılay Hastanesi'ne ya da askeri yetkililere teslim edilen mektuplar kayıt altına alınıp torbalara konduktan sonra adaya yardım malzemeleri getiren Türk uçakları vasıtasıyla Ankara'ya gönderilir. Ankara/Yenişehir Postanesi'nde sadece Kıbrıs'tan gelen bu mektuplar için hizmete sokulan bölümde bu mektupların zarflarına o günkü posta ücreti karşılığı olan 50 veya 60 kuruşluk pullar yapıştırılır. Daha sonra zarfların üzerine kırmızı mürekkep ile "Türkiye Kızılay Derneği (TKD) Genel Merkezi" kaşe damgası vurulur ve bu mektuplar sanki yurtiçinden gönderilmiş gibi Ankara/Yenişehir damgası ile damgalanarak alıcısına ulaştırılır.

2- Türkiye'ye getirilen mektupların üzerine "Türkiye Kızılay Cemiyeti Umumi Merkezi", "Kızılay Genel Merkezi Kıbrıs Postaları Eliyle" yazılmakta, kırmızı mürekkep ile "Türkiye Kızılay Cemiyeti Umumi Merkezi" kaşesi vurulmakta, pulsuz olarak Türkiye'de Kızılay Genel Merkezi'ne ulaştırılan

⁸⁶ KİPİG Başkan Yardımcısı Tahir Şentürk imzasıyla 11 Mart 1967 tarihinde gönderilen 101 (9476) sayılı yazı. KGMA. K-4649, 1964-1965/9-4 Kızılay Raporları Dosyası.

⁸⁷ Bu araştırma çerçevesinde burada sözü edilen bütün materyal araştırmacının özel arşivindedir.

mektuplar üzerine bazen pul yapıştırılmamakta, sadece “Türkiye Kıbrıs Cemiyeti Umumi Merkezi” veya “TKD Genel Merkezi” kaşesi vurulur.

3- Kıbrıs Genel Merkezi'ne teslim edilen mektuplar herhangi bir damga vurulmadan alıcısına ulaştırılmaktadır. Bütün bu mektupların Kıbrıs'ta toplanma noktası Kıbrıs Kan Bankası, Kıbrıs Hastanesi, Lefkoşa Büyükelçiliği, TMT karargahı, Türkiye'de ise Ankara/Yenişehir postanesidir. Rumların baskı, ambargo ve kısıtlamalarına bağlı olarak Kıbrıs Türklerinin posta haberleşmesi için bulmaya çalıştıkları alternatif yollar arasında zaman içinde çok daha farklı yollar da bulunacaktır.⁸⁸

Öte yandan Türkiye'den Erenköy bölgesinde Rum ve Yunan kuşatması altında bulunan Kıbrıslı Türklere gönderilecek olan mektuplarla ilgili olarak KİPİG tarafından Ankara Bakanlıklar PTT Şubesi'nde özel bir posta kutusu devlet adına kiralanmıştır. Erenköy bölgesine sevk edilen askeri personelin aileleri ya da yakınları tarafından bu personele gönderilen bütün mektuplarda “Posta Kutusu 82, Bakanlıklar/Ankara” adresi kullanılmaktadır. Bu posta kodu ve alıcısı yazılan mektuplar önce KİPİG görevlileri tarafından haftalık olarak teslim alınmakta, daha sonra resmi araçlarla Antalya ya da Anamur'a sevk edilmekte ve buradan da askeri gemilerle Erenköy bölgesine getirilmektedir. Bu şekilde gönderilen bir askeri mektup halen bu araştırmacının özel arşivinde bulunmaktadır.

1964 yılının Ağustos ayı ile 1966 yılının Ocak ayları arasında üç tarafı Rum kuşatması altındaki Erenköy'de bulunan Türkler Lefkoşa'da bulunan Genel Komutanlık ile görüşebilmek, Rum kuşatması ve BM Barış Gücü'ne bağlı olarak çalışan İngiliz askerlerinin sansür ve kontrollerinden kurtulabilmek için dâhiyane bir plan hazırlanır. Bunun için KİPİG, Genel Komutanlık ve TMT Bayraktarlığı tarafından özel bir damga uygulaması yapılır “Lefkoşa/Kıbrıs” ibaresinin yanında iç içe iki dairenin ortasında “H/M” ibaresi bulunan damgalarla askeri mektuplar damgalanır. Bu damgaların yanında hemen bütün mektuplara ayrıca bir de numara verilir. Rum kuşatması altında ve BM gözetimindeki Erenköy'e Lefkoşa'dan gönderilecek askeri mektuplar bu

⁸⁸ Öte yandan Kıbrıs'a gönderilen mektupları muhafaza eden posta çantaları Mersin'den yiyecek ve yardım malzemesi taşıyan Kıbrıs gemileriyle yollanmakta olmasına rağmen daha sonra bu posta gönderilerinin Lefkoşa'nın Türk kesimindeki posta merkezine teslim edilmeyerek geri getirildiği ve son olarak da Kıbrıs Genel Merkezi tarafından bu hususta verilmiş talimat bulunmadığı gerekçe gösterilerek Kıbrıs tarafından Kıbrıs'a götürülecek mektupların Mersin Kıbrıs şubesi tarafından da kabul edilmediği ortaya çıkar. Bu noktada devreye Dışişleri KİPİG ve Ulaştırma Bakanlığı girer ve alınan müsaadenin ardından 12 Mart 1964 tarihinden beri bekletilmekte olan ve sayıları 140 civarında olan posta çantalarının Kıbrıs vapurlarıyla Kıbrıs'a götürülmesi tekrar yoluna girer. PTT İşletme Genel Müdürlüğü tarafından Kıbrıs Genel Başkanlığına gönderilen 27 Eylül 1965 tarih ve 12981 (32958) sayılı yazı. **KGMA**. K-4643,1965-1966/9-4 Kıbrıs Umumi 1-4. Bölüm Dosyası.

zarfların üzerine vurulan “H/M” damgaları sayesinde kolayca Rum ablukasını aşar. “Hizmete Mahsustur.” anlamına gelen “H/M” ifadesinin “Her Majesties” veya “His Majesties” manasıyla İngiltere’ye ait resmi bir mektup olduğunu düşünen İngiliz Barış Gücü askerleri bu mektupları Rumlara teslim etmeden doğrudan Erenköy’deki Türklere verir.

Aynı şekilde Erenköy’deki askeri personel tarafından özellikle Lefkoşa’ya ve çok nadir de olsa Türkiye’ye gönderilen mektuplar da köyün İngilizce ismi olan KOKKINA’nın bulunduğu resmi “KOKKINA Rural Service-Köy Postası” mühründeki “I” harfinin silinmesi sonucu ortaya çıkan “KOKKNA” damgasıyla damgalanarak Barış Gücü askerlerine teslim edilir. İngiliz idaresi dönemine ait damgayı gören Barış Gücü yetkilileri de kendi resmi mühürlerini taşıyan bu mektupları daha önce köyde yaşayan İngiliz vatandaşlarına ait olabilir düşüncesiyle Rumlara teslim etmeden doğrudan Lefkoşa’nın Türk kesimine getirirler. Buradan da söz konusu mektuplar genel Komutanlık veya Emniyet Müdürlüğü’ne aktarılır.

f) Hastane, sağlık ocağı, kan bankası gibi faaliyetler

26 Ocak 1964 itibarıyla Türkiye’den 100 yataklı ve 20 personeli bulunan bir sahra hastanesi gönderilir. Hemen ardından adaya KİPİG tarafından “3 numaralı seyyar hastane” de Rumların bütün engellemelerine rağmen sevk edilecektir. Bu dönemde 500 kapasiteli Kızılay İlk Yardım Hastanesi halen Lefkoşa’da TC Lefkoşa Büyükelçiliği’nin bulunduğu yerde (eski mezarlık alanı) geçici çadırlarda hizmet vermeye başlar. Daha sonra da hemen bitişiğinde Kız Enstitüsü’nün kapısı ve penceresi olmayan inşa halindeki binasına taşınır. 24 Aralık 1963–12 Ocak 1964 döneminde 5 parti halinde ilaç, cerrahi malzeme, tıbbi donanım, çadır ve battaniye, yiyecek için KİPİG tarafından toplam 1.382.006 lira harcama yapılırken, ayrıca 510 şişe kan ve kan verme donanımı gönderilir ve Rum Genel Hastanesi’nde bulunan 50 yaralı ve hasta da buraya nakledilir. Hastanenin kurulduğu dönem içinde Türkiye tarafından karşılanan masrafları cerrahi aletler (48.318.23 lira), ilaçlar (151.726.82 lira), ilk yardım malzemesi (20.660 lira), kan şişesi ve takım (26.243.50 lira), röntgen filmi (7.186.50 lira), mutfak gereçleri (5.406 lira), işletme masrafları (316.918.88 lira) olmak üzere toplam 576.460.58 liradır. 1964 yılı sonunda hastanenin güvenlik kaygılarıyla Girne Boğaz bölgesine nakledilmesi konusunda Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi (KTCM) Savunma Üyesi (Bakanı) Osman Örek tarafından KİPİG’e yapılan müracaat ise bölgenin güvenli olduğu ve BM barış Gücü sorumluluk alanında da olduğu gerekçesiyle kabul görmez.

Takip eden günlerde Lefkoşa sur içi bölgesinde eski tütün fabrikasının düzenlenmesiyle de Lefkoşa Türk Genel Hastanesi ortaya çıkar. Bu arada Mart

1964 itibarıyla Hatay İl Jandarma Alay Komutanlığı tarafından Kıbrıs'a gönderilmek üzere 1.150 ünite kan bağışlanır. Gelen sağlık ekiplerinin adanın her yerine dağılması ve Kasım 1967 sonrasında silahlı Rum saldırılarının nispeten azalmasıyla birlikte sağlık hizmetleri de imkanlar ölçüsünde her yerde verilmeye çalışılır. Lefkoşa'da Kızılay Kan Merkezi de açılırken 1968 Ağustos ayı itibarıyla Kıbrıs Türk Genel Hastanesi'nde 1 kadın doğum, 1 dâhiliye, 1 pratisyen hekim, 1 çocuk, 1 röntgen ve 1 zührevi hastalıklar doktoru, ayrıca Girne Boğaz İlk Yardım Hastanesi'nde görev yapan da dâhil olmak üzere acil kısmında toplam 7 pratisyen hekim, Mağusa Hastanesi'nde 1 kadın doğum, 1 cerrah ve 1 tanesi Vadili'de görev yapan 2 pratisyen hekim, Limasol Hastanesi'nde 1 KBB, 1 pratisyen hekim, Larnaka Hastanesi'nde 1 pratisyen hekim, Baf Hastanesi'nde biri Poli için olmak üzere 2 pratisyen hekim ve Lefke Hastanesi'nde 1 pratisyen hekim bulunmaktadır. 1964–1973 arasında Kıbrıs Türk Genel Hastanesi'nde toplam 2.674 ameliyat gerçekleştirilmiştir. 15 Mayıs 1974'den itibaren adadaki bütün bu sağlık faaliyetlerinin Kıbrıs Türk Yönetimi Ankara Temsilciliği tarafından yürütüleceği belirtilir. 20 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nı KİPİG'in görevlendirdiği 48. Grup sağlık ekibi karşılarken 49. sağlık ekibi ise Barış Harekâtı sonrasında 15 Ekim 1975 tarihinde göreve başlar.

g) Sanatsal ve kültürel faaliyetler

TMT Bayraktarı olarak adada göreve başlamadan önce de uzun soluklu istihbarat çalışmaları yapan Kenan Çoygun Seferberlik Tetkik Kurulu ve KİPİG işbirliği ve direktifleri doğrultusunda elektrik ve su yanında sosyal, ekonomik ve kültürel hayatın da devam ettirilmesi yönünde ciddi adımlar atmış, rehabilitasyon uygulamalarıyla şehit aileleri ve çocukları yanında fakir ailelere, evsizlere yardım eli uzatmış, çadır kentlerde yaşayanlara prefabrik evler yapılması için düğmeye basmış, anavatan-yavru vatan birlikteliğini göstermek amacıyla Türkiye'den Yıldız Kenter ve Müşfik Kenter'den Haldun Dormen'e Türkan Şoray'dan Ediz Hun, Tarık Akan ve Cüneyt Arkın'a kadar çeşitli tiyatro sanatçıları ve artistleri adaya getirmiştir. Bu sanatçıların adaya gelişleri daha sonraki süreçte de çeşitli şekillerde devam etmiştir. Örneğin 1970 Ekim ayında Erol Büyükburç konseri, 1971 Mart ayında Cem Karaca ve Moğollar konseri, 1971 Ekim ayında Barış Manço konseri, ayrıca Muhiddin Paydaş ve Lordlar Orkestrası eşliğinde Asu Maralman, Esin Engin ve Edip Akbayram konseri, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı öncesi Kıbrıs'ta çekilen Esir Hayat filmi ve Ömer Lütfi Akad yönetmenliğinde adaya gelen Tarık Akan ve Perihan Savaş, Kıbrıs Türk Gazeteciler Cemiyeti tarafından "Yılın Sanatçısı" seçilen Türkan Şoray ve

Ediz Hun da 6 Mayıs 1974 tarihinde adaya gelirken Dr. Fazıl Küçük'ün kardeşi Ali Küçük'ün 8 Mayıs 1974 tarihinde vefatının ardından adaya gelen ve baş sağlığı dileğinde bulunanlar arasında Türkan Şoray, Rüçhan Adlı, Ediz Hun ve Berna Hun ile Erkan Yolaç da bulunmaktadır.⁸⁹ Bu süreçte Devlet Tiyatroları, Olgunlaşma Enstitüsü, ayrıca Suna Kan gibi devlet sanatçıları da aynı strateji çerçevesinde adaya gelirler. 1960'lı yılların sonlarında ve 1970'li yıllarda Kıbrıs Türk'üne moral vermek için Türkiye'den sanatçılar, sihirbazlar ve cambazlar gelmeye devam eder. Örneğin Cadı Kazanı isimli tiyatro oyunu Papatya Sineması'nda sahnelenirken Cahit Irgat ve Yıldız Kenter sahnededir. Ayrıca Beyaz Kelebekler, Edip Akbayram, Berkant, Cem Karaca, Dursun Salkım, Funda Postacı, Nesrin Sipahi, Erkin Koray, Ekrem Bora, Türkan Şoray, Ediz Hun adaya gelenler arasındadır.

Ayrıca toplumun moral-motivasyon bağlamında güçlü kılınması için kültürel faaliyetlere de hız verilir ve örneğin Mağusa Sancağı tarafından Altan Harmani, Ersen Akbay, Arif Gürbüz, Nihat Suyolcu, Arif İzmirlioğlu gibi TMT mensuplarından bir caz orkestrası teşkil edilir. Hemen arkasından Sancaktarın emriyle Dr. Özkan Hıfısı, Diş Hekimi Ramiz Gökçe, İsmet Kotak, Hasan İskeleli, Eşref Çetinel, Hüseyin Akil aracılığıyla Mağusa Sanatseverler Derneği kurulur ve dernek müzik, tiyatro, folklor yanında resim, el sanatları, dikiş nakış gibi konularda sosyal dinamikleri hayatta tutmaya çalışır. Bütün bu sosyal ve sanatsal faaliyetlerin yürütülebilmesi için Buğday Camii veya Sina Paşa Camii olarak bilinen St. John Venedik kilisesi restore edilerek sanat evi haline getirilir. Derneğin sanat ve kültür faaliyetleri sadece Mağusa ile sınırlı kalmaz civar kasaba ve köylerde de imkânlar ölçüsünde oyunlar, müsamereler, sergiler ve oyunlar sahnelenir.⁹⁰ Bütün bu faaliyetleri organize eden ve Kıbrıs'ta hayatı normalleştirme gayreti içerisinde rehabilitasyon faaliyetlerine de hız veren ve tam anlamıyla psikolojik harp yürüten ise KİPİG ve bağlı birimleri olacaktır.

h) Türkiye'de bulunan Kıbrıslı Türklere ve öğrencilere yönelik yardımlar

Bu arada maddi yardımların tek elden ve KİPİG denetiminde yapılabilmesi amacıyla Türk Cemaat Meclisi Başkanlığı tarafından ayrıca KTKD'ye de daha önce 24 Eylül 1965 tarihinde gönderilen bir karara bağlı olarak Mayıs 1966 tarihinde yeni bir yazı gönderilerek özellikle Türkiye'de

⁸⁹ Turgut Tülümen, **Hayat Boyu Kıbrıs**, Boğaziçi Yay., İstanbul, Haziran 1998, s. 29.

⁹⁰ Eşref Çetinel'den aktaran Havadis, 4 Şubat 2018.

eğitimde olan ve adaya dönemeyen Kıbrıslı Türk öğrencilere yapılacak maddi yardımlar konusunda yardımların tek elden verilmesi, öğrenci listelerinin düzgün tanzim edilmesi, öğrencilere sahip çıkılması gibi önemli hususlar bir kere daha hatırlatılır.⁹¹

Ağustos 1964 döneminde Kıbrıs hadiseleriyle ilgili olarak Türkiye’de hassas gelişmelerin ortaya çıkması, Kıbrıslı Türk öğrencilerin olayları protesto etmek amacıyla gösteri, yürüyüş ve mitingler düzenlemeye kalkışmaları da rahatsızlık yaratır. KİPİG Başkanlığı’na müracaat eden Celal Ahmet de devletten yardım isteyen Kıbrıs Türkleri arasındadır ve o da müracaatında durumunu “Ben Lefkoşa Türk Yapı Enstitüsü öğrencilerinden olup vatani görevimi yaptığım bir esnada Rumlar tarafından yakalandım. Kıbrıs merkezi cezaevinde 7 ay siyasi tutuklu olarak kaldım. Benimle birlikte bulunan arkadaşları ve beni Kıbrıs’tan sürgün olarak Giresun vapuru ile Erenköy mücahitleri arasında Türkiye’ye gönderildik. İçimizde bazı arkadaşların ısrarı ile bizleri İngiltere’ye göndermek için gerekli işlemin yapılmasına başlandı. Ben İngiltere’ye gidersem tahsilime devam edemeyeceğim. İlgili makamlara beni Türkiye’de tahsilime devam edebilmem için bana yardım yapılmasını bildirdim. KTKD bana yüksek tahsil talebesi olmadığım için kayıtlı bulunduğum okula yatılı olarak yerleştirebileceğini söyledi. Hapishane zindanlarında bulunduğum müddet zarfında elbiselerim işe yaramaz bir hale geldi. Üzerime elbise ve tahsilime devam edebilmem için kurulunuz tarafından bana yardım edilmesini rica ederim.”⁹² sözleriyle açıklar. KİPİG tarafından söz konusu bu kişiye giyim eşyası teminiyle bir miktar nakdi yardım yapılmasını istenirken o tarihe kadar gerek nakdi gerekse aynı yardım yapılan veya uçak biletleri alınarak Kıbrıs’a gönderilen Kıbrıs Türklerinin listesi KİPİG’e gönderilir ve bu kişiye de müracaatında 50 lira verilmesi kararlaştırılır. 21 Aralık 1963 sonrasında Türkiye’nin Kıbrıs Türklerine yardım bağlamında daha aktif bir rol almasıyla birlikte Dışişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Kıbrıs İşleri Planlama ve İcra Grubu (KİPİG), hemen bütün resmi yazışmalarda “İlgili” olarak geçen TMT Bayraktarlığı, Türkiye’nin Lefkoşa Büyükelçiliği ve Türkiye’de başta Kızılay Genel Müdürlüğü arasındaki yazışmaların, işbirliğinin ve Kıbrıs Türklerine yardım faaliyetlerinin bir koordinasyon ve dayanışma çerçevesinde yapılmış olduğudur.⁹³

⁹¹ KGMA. K-4646, 1966/9-4 Kıbrıs’a Yardım Dosyası.

⁹² Celal Ahmet rafından KİPİG’e gönderilen yazı ve KİPİG tarafından 4 Mart 1966 tarihinde Kızılay Genel Başkanlığına yazılan 117 (8.604/290) sayılı yazı. KGMA. K-4634, 1964-1965/9-4/ Kıbrıs Yaralı 2 Dosyası.

⁹³ KGMA. İstanbul Valisi Niyazi Akı imzasıyla 10 Ağustos 1964 tarih ve 2176 sayı ile Kızılay Genel Başkanlığına gönderilen resmi yazı.

“Kıbrıslı talebelerin yatma ve iaşelerine ait işler Kızılay Genel Merkezi’nce düzenlenmişti. Bu yolda vilayetimiz şimdiye kadar çeşitli teşebbüslerde bulunmuş ve bütün bu teşebbüslere müspet karşılık vermiştir. Emniyet Müdürlüğü’nün ekli yazıları ve bu yazıya bağlı listede adları gösterilen öğrenciler halen sıkıntı içinde bulunmaktadır. Milletçe aziz varlığımız telâkki ettiğimiz Kıbrıs'a yapa geldiğimiz fedakârlıkları devam ettireceğimiz muhakkaktır. Her sıkıntılı bir zamanın gerçek yardımcısı Kızılay’ımızın yardımları desteğimiz olmakta ve gönüllerimizi şükranla doldurmaktadır. Her halde arızı bir hal olduğuna inanarak yüksek tahsilde bulunan Kıbrıslı öğrencilerin istedikleri yardımın yapılmasına delâletlerinizi arz ve rica ederim.”

Aralık 1963 sonrasında da üniversite öğrencisi Kıbrıs Türkleri için yardım talepleri gelmeye devam eder;⁹⁴

“...İlgi: 24 Temmuz 964 günü ve 20477 No.lu yazınız. Derneğimizi talebi üzerine Temmuz 1964 ayında 394 öğrenciye 150 şer liradan yardım yapılmak üzere karar verilmiş bulunan 59.100 liraya çok teşekkür ederiz. Ağustos 1964 ayında Türkiye’de yardıma muhtaç bulunan öğrenci sayısı şöyledir: İstanbul’da 104, Ankara’da 150, Adana’da 4, Antalya’da 4, Bursa’da 1 ve 263 toplam. 263 öğrenci için ayda 150 şer liradan 39.450 liranın Derneğimizin 4384 İş Bankası Merkez Müdürlüğü hesabına ödenmesine müsaade buyrulmasını diler, bu vesile ile minnet ve şükranlarımızın kabul buyrulmasını arz ederiz. Saygılarımızla.”

KTKD özellikle Türkiye’de üniversite eğitimlerine devam eden Kıbrıs Türk öğrenciler için bu dönemde de yardım talep etmeye devam edecektir;⁹⁵

“Bugüne kadar tespit edebildiğimiz Kıbrıslı muhtaç öğrencilerin Kasım ayında yardıma ihtiyaç duyanların sayısı aşağıya çıkarılmıştır. Yeni gelenlerin daha önceki rakamı artırdığı müşahede edilecektir. Bunlardan ancak yardıma muhtaç olanlar listeye alınmıştır; İstanbul:187, Ankara:232, Adana:4, Antalya:4, Bursa:1, Toplam: 428. Her öğrenciye 150 liradan olmak üzere $428 \times 150 = 64.200$ liranın İş Bankası Merkez Müdürlüğündeki 4384 No.lu hesabımıza yatırılması için gereken kararın alınarak Başkanlığımıza bildirilmesini rica eder, şimdiye kadar yapmak

⁹⁴ KGMA. KTKD tarafından Halil Fikret Alasya imzasıyla Ankara İli Kıbrıslı Kardeşlerimize Yardım Komitesi Başkanlığına gönderilen 31 Temmuz 1964 tarihli ve 27225 sayılı yazı.

⁹⁵ KGMA. KTKD tarafından Halil Fikret Alasya imzasıyla Ankara İli Kıbrıslı Kardeşlerimize Yardım Komitesi Başkanlığına gönderilen 26 Ekim 1964 tarihli ve 36372/646 sayılı yazı.

lütfunda bulunduğunuz yardımlardan dolayı minnet ve şükranlarımızın kabulünü dileriz.”

i) Nekahet dönemindeki Kıbrıslı Türklere yönelik otellerde yardım faaliyetleri⁹⁶

Bu dönemde KİPİG tarafından Türkiye'ye getirilen ve özellikle Ankara'daki Ankara Hastanesi, Hacettepe Hastanesi başta olmak üzere çeşitli hastanelerde tedavi altına alınan yaralılar, hastalar ve yaşlıların nekahet dönemini geçirmek üzere Ankara'da Gül Palas Oteli, Modern Palas Oteli, Park Otel, Cihan Palas Oteli, Uzun Otel, Seyhan Oteli⁹⁷ ve Turist Otel başta olmak üzere bazı oteller devlet tarafından Kıbrıslı Türklere tahsis edilmiş durumdadır. Aynı şekilde Mersin'de Günaydın Otel de bu maksatla tahsis edilmiştir.⁹⁸ Bu kapsamda Türkiye'ye getirilen 8 mücahitin yapılan araştırma sonucu Enver Âdem, Ali Ziya Ertürk, Cevat Mehmet, Halil Mehmet ve Ergün Rahmi'nin fakir ve yardıma muhtaç oldukları öğrenildiğinden bu mücahitlerin tedavilerinin ücretsiz yapılması, hastaneye yatırılmaları durumunda da zaruri masraflarını karşılamak üzere ayda kişi başına 150 lira nakdi yardım yapılmasına, ayrıca ayakta tedavi görececek olanların da otel masraflarının karşılanarak 450 liralık bir yardımda bulunulmasına karar verilir.⁹⁹

Söz konusu 5 mücahidin tamamı Ankara'da Turist Otel'de kalmaktadır. Öte yandan 1 Şubat–30 Nisan 1964 döneminde toplam 114 Kıbrıslı Türk'e hastane ve tedavileriyle verilen ücret, haftalık ve aylıklar da dâhil toplam 21.198.000 lira masraf yapılır. Aynı dönem içinde durumu kritik olan 18 Kıbrıs Türk'ü de uçakla adaya gönderilir. Aynı dönemde hastanede olmamakla beraber tedavileri uzun süren ve hastaneden çıkartılan 4 kişi Uzun Otel, 5 kişi de Seyhan Oteli'de kalırlar. Söz konusu bu oteller daha önce Kızılay tarafından anlaşma yapılmış olan otellerdir ve Kıbrıs'tan gelen hasta yakınlarıyla ayakta tedavi gören veya hastanede işi bitip adaya dönmeyi bekleyenlerin kaldıkları otellerdir. Ancak daha sonra Uzun Otel müdürünün Rum bir kadın olmasının¹⁰⁰ otelde kalanlarda rahatsızlık yaratması, diğer otelin de imkânlarının özellikle bazı özel

⁹⁶ KİPİG tarafından Kızılay Derneği Genel Müdürlüğüne gönderilen 18 Ocak 1966 tarih ve 24 (3075/99) sayılı yazı ve ekleri. **KGMA**. K-4643. 1965–1966/9–4 Kıbrıs Umumi 1–4. Bölüm Dosyası.

⁹⁷ KYK tarafından Kızılay Yönetim Kurulu Başkanlığına gönderilen 25 Mart 1964 tarih ve 1.297 sayılı yazı. **KGMA**. K-4643, 1964/9-4 Kıbrıs Dış Bağış Dosyası.

⁹⁸ **KGMA**. K. 4634, D.1964-65, 9/4 Kanlı Noel Dosyası.

⁹⁹ KİPİG Başkanlığı tarafından Kızılay Derneği Genel başkanlığına gönderilen 9 Ekim 1967 tarih ve 666 (33.877) sayılı yazı. **KGMA**. K-5111 (Z-2913), 1968-1969-1970/9-4 Kıbrıs Hastane Dosyası.

¹⁰⁰ KTCM Ankara Bürosu adına Ekrem Yeşilada tarafından KİPİG Müdürlüğüne gönderilen 22 Mayıs 1967 tarih ve 113/67 H sayılı yazı. **KGMA**. K-5111 (Z-2913), 1968-1969-1970/9-4 Kıbrıs Hastane Dosyası.

hastaların farklı saatlerde sıcak su temini ve asansör gibi ihtiyaçlarına cevap verememesi sebebiyle bu otellerde kalanlar Kıbrıs'tan gelen öğrencilerin de kaldıkları Turist Otel'e aktarılırlar. Burada adı geçen oteller ayrıca TMT tarafından da Türkiye'de eğitime gelen teşkilat mensuplarının kalması için ayarlanan güvenilir otellerdir.

Tedavi amacıyla Türkiye'ye getirilen ve parasız ve elbisesiz vaziyetteki Kıbrıslı Türklere tedavileri bittikten sonra Kıbrıs'a gidinceye kadar Gül Palas ve emsali otellerde yer ayırtılmakta ve 100 lira da harçlık verilmektedir; ancak daha sonraki süreçte hasta veya yaralı olmamasına rağmen Kızılay imkânlarından istifade ederek Türkiye'ye gelen, hastane imkânlarından faydalanıp otellerde kalan ve üzerine de kendilerine 100 lira harçlık verildiği tespit edilen kötü niyetli kişiler tespit edilmeye başlanır. Mart ayındaki son kafiye 13 tüberküloz hastası ve yaralı, 20 evsiz ve fakir yanında 9 varlıklı kimse olduğu bildirilir ve bu şekilde davranan 13 kişi tespit edilerek bunlar derhal gruptan çıkartılır.

j) Kıbrıslı Türklere yönelik maddi yardım toplama faaliyetleri ve Kıbrıs'a Yardım Pulu

1964 Ocak ayıyla birlikte Türkiye'de yaşayan Kıbrıslı Türklere de azami faydalanmayı hesaplayan KİPİĞ tarafından yardım kampanyalarında azami istifadeyi sağlamak gerekse muhtemel bir zamanda ihtiyaç duyulabileceği düşüncesiyle Ankara'da yaşayan ve Ankara'da çalışan Kıbrıs Türklerinin de isimleri belirlenir.¹⁰¹ Buna göre Ankara TUSLOG ve JUSMMAT askeri karargâhlarında Fikret Vehbi, Cafer Karadoğan, Nazım Öner Bener, Emine Sait, Şefika Halil Akbay, Zühtü Reşat, Abdullah Mehmet, Ruhsan Salahi, Cevat Hamit, Cemaliye Atakan, Aygün İnal ve Seval Atakan, Mehmet Adnan, Enver Benent, Rasih Kazım, Akile Şevket ve Kenan, İngiliz Büyükelçiliğinde İsmet Cafer, Yılmaz M. Rıza, Hüseyin Osman, Mahmut Ebeoğlu ve Ekrem Altay, Hindistan Büyükelçiliğinde Mehmet Erdoğan, Pakistan Büyükelçiliğinde Mehmet Okan, Endonezya Büyükelçiliğinde Sedat Törel ve Teoman Fehim, Amerikan Yardım Heyeti AID'te Nüzhet Sümer, Selçuk Saner, Erol Alkaş, Süha Doğruyol, Mehmet İsmail, Mehmet Galip Sami, Alaattin Güney, Mehmet Gülle, Milhan Tosunoğlu, Fazile Sururi, Selçuk Fidegül, Hami T. Özsaruhan, Mezide Dilemre, Erol Ömer, Feridun Kılıç, Selçuk Sait, Neşet Avni, Neriman Tahsin, İzzet Egemen, AFEX'te Bülent Atar, Neriman Atar, Erdoğan Noyan ve Kemal (?), Pan Amerikan Havayolları'nda Vedat Tugay ve Kamuran Şefik,

¹⁰¹ KGMA. TKD Genel Başkan Vekili Fikret Pamir imzasıyla Ankara Kıbrıs Türklerine Yardım Komitesi Başkanlığına gönderilen 4 Şubat 1964 tarih ve 148/3866 sayılı yazı.

ayrıca Hacettepe Çocuk Hastanesi'nde Dr. Doğan Remzi, Ticaret ve Sanayi Odası'nda Mustafa Renksizbulut, TC Merkez Bankası Müdür Muavini olarak Orhan Gülen, Karayolları Genel Müdürlüğü'nde Kemal Ünal, Fevzi Atalay, Burhan Özduran, DSİ Genel Müdürlüğü'nde Vedat Başak, TMO'da Nidai Başar, ayrıca A. Yavuz Konnolu, Ratıp Akdeniz, Hüseyin Yıldırım, Mustafa Sadıkoğlu, Şakir Soykal, Kaya Oram, Vasfiye Tunç, Hürmüz Elibol, Remzi Aygün, Tahsin Nahit, Salahi Ertuğrul Bakay, Ali Rıza Tükel, Raif Altınok, Sabite Erüenal, İbrahim Göçmen ve İsmet Eren ilk etapta tespit edilen Kıbrıslı Türklerdir.

KİPİG'e bağlı KYK tarafından başlatılan yardım kampanyasına Malatya Sümerbank Müdürlüğü kampanyaya 500.000 lira ile katılırken Kızılay İstiklal Şubesi, Burdur Kızılay Şubesi, Aşkale 4. Zırhlı Tugay Komutanlığı personeli, Burdur Er Eğitim Tugayı, Manavgat, Düzce, Erdemli, Uluborlu, Uzunköprü, Orhangazi, Burgaz, Sarıkamış, Tefenni, Dazkırı, Lüleburgaz, Akseki, Zeytinburnu, Ürgüp, Gelibolu, Reyhanlı, Kınık, Özalp, Tirebolu, Ilgaz, Hınıs, Erbaa, Torbalı, Bulancak, Düzce, Ödemiş, Amasya, Keban, Mengen, Kilis, Aşkale, Kırklareli, Pasinler, Gelendost, Çıldır, Saray, Manyas, Tuzluca, Nusaybin, Mürefte, Keban, Gümüşhacıköy, Keskin, Gökçöy, Reyhanlı, Sultandağı, Kars, Çamlıdere¹⁰², Serik, Ulukışla, Çayeli, Akçaabat, Çerkeş, Keşan, Edremit, Sungurlu, Hizan, Lalapaşa, Afşin, Akçakoca, Şebinkarahisar, Sungurlu, Sorgun, Divriği, Samsun, Polatlı ve köyleri, Saimbeyli ve köylerinden de yardımlar gelir. Yardımların yoğunluğu karşısında Ziraat Bankası Ankara Merkez Müdürlüğü de tedbir alır ve 9 Ocak 1964 tarihinde 8344 numaralı yeni bir hesap açmak zorunda kalır. Bu arada 231. Alay Komutanlığı, MKE Uçak Fabrikası çalışanlarına ait Biriktirme ve Yardımlaşma Derneği, Toprak ve Gübre Araştırma Kurumu gibi pek çok kurum ve kuruluşta çalışan vatandaşlar veya doğrudan vatandaşların kendileri yurdun dört bir yanından nakdi ve aynı yardımda bulunmaya devam eder.

Gelen yardımlar arasında Gelibolu'dan gönderilen 200 teneke tuzlu balık, Beyoğlu İstiklal Şubesi personelinin kendi cebinden yaptığı 2.270 ve İstanbulluların 10 bin liralık yardımı, Karaca Tiyatrosu'nda sergilenen Keloğlan isimli oyunun bir günlük hâsılatı olan 7745 lira, ayrıca Kent Oyuncuları tarafından yapılan 3 bin lira yardım da bulunmaktadır. Böylece Beyoğlu'nda bir günde toplam 42.214 lira yardım toplanmış olur.¹⁰³ Bu arada Ankara Cezaevi Müdürü başta olmak üzere mahkûmlar ve gardiyanlar da Kıbrıs Türklerine

¹⁰² **KGMA.** Çamlıdere Kaymakamı Oktay Başer imzasıyla 2 Nisan 1964 günü Ankara Valiliğine gönderilen 5/1189-1162 sayılı yazı.

¹⁰³ **KGMA.** K-4547, 1963-1964/9-4/Kıbrıs Kızılay Yardım Dosyası.

yardım amacıyla toplam 309 şişe kan bağışında bulunurlar. Kızılay Ankara Kan Merkezi ise başta İller Bankası personeli, Yenişehir Kız Öğrenci Yurdu'nda kalan kız öğrenciler, Yüksek Öğretmen Okulu, Gazi Eğitim Enstitüsü, Sekreterlik Okulu, Konservatuar, Sağlık Koleji, Veteriner Fakültesi ve Güzel Sanatlar Fakültesi personeli ve bu okullarda okuyan öğrenciler, ayrıca Havacılık Kulübü, Mas Otobüs Firması personelinden kan bağışı alırlar. İstanbul Kan Merkezi'ne ise ayrıca Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası çalışanları 43 şişe, Babaeski Güney Kışlası 240 şişe, Haydarpaşa Lisesi personeli ve öğrencileri 246 şişe, İstanbul Teknik Üniversitesi çalışanları ve öğrencileri 267 şişe, Bakırköy Lisesi 113 şişe, İstanbul Erkek Lisesi 63 şişe, İslam Enstitüsü 26 şişe, İmroz gemisi mensupları 26 şişe, İlk Yardım Hastanesi mensupları 9 şişe kan bağışında bulunurlar. Ayrıca Çorlu Asker Hastanesi 10 şişe, Çanakkale Devlet Hastanesi 18 şişe ve vatandaşlar da 40 şişe kan bağışında bulunur. Aynı şekilde Almanya'nın Hamburg şehrinde bulunan 38 Türk, Hindenburgring'den 15 Türk işçisi de dahil olmak üzere aralarında topladıkları 630 Markı ve 500 lirayı Ankara'ya gönderirler ve "21-22 Aralık tarihli gecede Kıbrıs'ta insan hafızasının dahi kabul edemeyeceği tecavüzler vatandaşlarımızın olduğu gibi anavatanından uzakta olan bizleri de sonsuz eleme düşürmüş bulunuyor. Ailemizden ve sevgili vatanımızdan uzak olan bizler Kıbrıs hadiselerini dikkat ve ehemmiyetle takip ediyor ve tecavüze uğrayan Türk vatandaşlarımızın acılarını bütün kalbimizle paylaşıyoruz..."¹⁰⁴ dedikten sonra "Kısa dalga Ankara Radyosu'nda Almanya'da çalışan ve sayısı 20 bini aşan işçilere bu teşebbüslerinin duyurulması için mektuplarının okunmasını" isterler.¹⁰⁵

Ziraat Bankası Merkez Şubesi'nde İmam-Hatip Okulu mezunları tarafından 630/8.329 numaralı hesapta toplanan 3.096 lira, Hava Kuvvetleri Komutanlığı adına aynı bankada açtırılan 630/8.331 numaralı hesapta toplanan 106.322 lira, Türkiye Öğretmenler Dernekleri Milli Federasyonu adına açtırılan 630/8.332 numaralı hesaptaki 148.400 lira, Türk Hava Kurumu Genel Merkezi adına açılan 630/8.348 numaralı hesapta toplanan 35.535 lira,¹⁰⁶ ayrıca Ziraat bankası mensupları adına açılan 630/8.363 numaralı hesapta 30.239 lira, Ziraat Bankası Ankara Yenişehir Şubesi'nde MTTB adına açılan 25.006 numaralı hesapta toplanan 164.142 lira, Türkiye İş Federasyonu adına açılan 25.007 numaralı hesapta toplanan 41.225 lira, TSK adına açılan 25.009 numaralı hesapta toplanan 283.653 lira, İller Bankası mensuplarının yatırdığı 60.000 lira,

¹⁰⁴ 6 Ocak 1964 tarihinde Hamburg'dan 38 Türk işçisi adına gönderilen 1.197 sayılı yazı. **KGMA**. K-4643, 1964/9-4/Kıbrıs Dış Bağışlar Dosyası.

¹⁰⁵ **KGMA**. K-4643, 1964/9-4/Kıbrıs Dış Bağışlar Dosyası.

¹⁰⁶ Bu para 30 Ocak 1964 itibarıyla 35.535 lira iken 25 Şubat 1964 tarihinde 15.427 liraya inmiştir.

Ulus gazetesi tarafından açılan kampanyada toplanan 170.000 lira, Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları tarafından yapılan 500.000 liralık yardım bu kapsamındadır ve bu genel toplamda 3.925.398 lira olmuştur.¹⁰⁷ Ayrıca Başbakanlık da ilk etapta 200.000 lira yardımda bulunur. Bu süreçte Türkiye'nin 67 vilayetine bağlı olarak yüzlerce ilçe, kasaba ve bunlara bağlı köylerden de binlerce vatandaş tarafından duyurulan banka hesaplarına maddi yardımlar söz konusudur. 31 Aralık 1964 itibarıyla kampanyada toplanan para 12.500 farklı kaynaktan olmak üzere 17.914.965 liradır.¹⁰⁸

Öte yandan en doğal insan haklarından birisi olan ve Londra ve Zürih anlaşmalarıyla da garanti altına alınmış bulunan Kıbrıs'ta görev yapan 650 kişilik Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı (KTKA)'na mensup askerlere ait mektuplar da Rum ambargosuna takıldığından Mart 1964 içerisinde hasta ve yaralı getiren gemiyle askerlere ait 552 mektup da getirilir ve bunlara ait toplam 224,60 lira pul ücreti de Kızılay tarafından ödenir.

Bu arada Bakanlar Kurulu'nun 7 Ocak 1964 ve 12 Eylül 1964 tarihli toplantısında Kıbrıslı Türklere yardım için bastırılması ve kullandırılması karar altına alınan "Kıbrıs'a Yardım Pulu" TKD, Türk Hava Kurumu, ÇEK, Türk Ulusal Verem Savaş Derneği ve Türkiye Yardım Sevenler Derneği'nin tanzim ettikleri protokol çerçevesinde hazırlanarak 1 Ekim 1964 Perşembe günü sabahından itibaren bütün yurttaki satışa sunulur. Bu pulların en üst düzeyde sarf edilmesini sağlamak amacıyla her türlü devlet teşekkülleri ve iştiraklerinin, belediye ve özel idarelerin her çeşit taahhüt ve ödemelerinde, giriş ve çıkış gümrük muamelelerinde, pasaport ve vize işlemlerinde, TMO'nun hububat ve afyon alım ve satımlarında, her nevi borsa faaliyetlerinde, DDY, THY, DDY, otobüs firmaları, havagazı, elektrik ve su faturaları, nakliyat ambarlarının her türlü fiş ve faturaları, çimento ve demir satışları, her türlü bina ve av ruhsatları, ehliyet, okul kayıt, evlenme cüzdanları, tiyatro, sinema, at yarışları, maç biletleri spor toto kuponları ve fişleri, Zirai Donatım Kurumu'nun her türlü satışları, radyo reklâm yayınlarıyla ilgili faturaları, sigorta, noter, tapu, ticaret ve esnaf odaları faaliyetleri, gazino ve gece kulüpleri hesap pusulaları ve her türlü dernek faaliyetlerinde kullanılması kararlaştırılır.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Ankara Kıbrıslı Kardeşlerimize Yardım Komitesi Başkanlığı tarafından Kızılay Derneği için hazırlanan 4 Mart 1964 tarihli rapor. **KGMA**. K-4547, 1963-1964/9-4/Kıbrıs Kızılay Yardım Dosyası.

¹⁰⁸ **KGMA**. K-4649, 1964-1965/9-4 Kızılay Raporları.

¹⁰⁹ TKD Genel Başkanı Dr. Fikret Pamir imzasıyla KYK'ce bütün kaymakamlıklara ve bağlı KYK Başkanlığı adına gönderilen 3 numaralı yazı. **KGMA**. K.3475,D.1964-65/9-4 Kıbrıs'a Yardım Pulu Çıkarılması Dosyası.

Bu pulların basım ihalesi ise Ali Nusret Pulhan tarafından alınmıştır.¹¹⁰ Söz konusu pulların değeri ve basılacak miktarı ise 80.000.000 adet 10 kuruş, 26.000. 000 adet 25 kuruşluk, 11.000.000 adet 50 kuruşluk, 4.500.000 adet 100 kuruşluk, 1.200.000 adet 250 kuruşluk ve 500.000 adet 500 kuruştur ve toplam 123.200.000 pul 30.000.000 değerindedir. Örneğin 18 Aralık 1966 tarihi itibarıyla 18. parti olarak KİPİĞ tarafından adaya gönderilen 4.375.500 lira değerindeki yardımın tamamı "...Şimdiye kadar yapılan yardımların karşılanmasında en büyük gelir kaynağı Kıbrıs'a yardım pulu hâsılatı olmuştur... Kıbrıs'ta bulunan soydaşlarımıza en geniş ölçüde yardım edebilmek amacıyla, Türk Hava Kurumu, ÇEK, Türkiye Ulusal Verem Savaş Derneği ve Türkiye Yardım Sevenler Derneği müşterek hareket etme konusunda teklifte bulunmuşlar ve bu amaçla, müştereken Kıbrıs'a Yardım pulu çıkarılmıştır. Her yerde ve her muamelede kullanılan ve piyasaya arz edilen Kıbrıs'a Yardım Pulu 40 milyon lira tutarındadır."¹¹¹ denilen ve Türkiye'nin her yerinde satışta olan Kıbrıs'a Yardım Pulu üzerinden karşılanmıştır.

k) Kıbrıs'a Su Temin Projesi, Bimal ve Kırıkkale Silah Fabrikası, Uçak ve Tekne Alımı

Kıbrıs'a Türkiye'den en yakın nokta olan Anamur'dan su götürme konusunda ilk düşünce 1959 yılında BM adına Kıbrıs'a gelen ve adada bir dizi incelemelerde bulunan Dr. Thorpe başkanlığındaki bir heyetin rapor sonrasında şekillenmeye başlanmıştır. Hemen belirtilmesi gereken husus ise daha o günden başlayarak Türkiye üzerinde bir baskı politikası oluşturularak ne pahasına olursa olsun Türkiye'den adaya su naklinin önlenmesi çabalarıdır. Bu rapor ve "adanın su membalarının zayıflığı ve kurak senelerde daha da zayıflayacağı cihetle bu hayati önemi haiz olan problemin halli hususunda en ehven fiyatla Kıbrıs'a suyun Türkiye'den nakledilebileceği hususu" değerlendirilmiş ve bu düşünce BM'de de tartışılmaya başlanmıştır. Ancak adada İngiliz yönetiminin devam ettiği 1960 yılına kadar buna en sert tepkiyi gösteren Kıbrıslı Rumlar ve Makarios III olmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı olan Makarios III'ün daha iktidara gelmeden önce bu projeye karşı çıkması ve Türkiye'yi Kıbrıs konusundan uzak tutmaya çalışması şüphesiz yaptıkları ve Türklere bakış açısı göz önüne alındığında manidardır ve anlaşılabilir. 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti sürecinde de bu konu karma Bakanlar Kurulu önüne

¹¹⁰ KGMA. K.3475,D.1964-65/9-4 Kıbrıs'a Yardım Pulu Çıkarılması Dosyası.

¹¹¹ Dışişleri Bakanlığı KİPİĞ Başkanı Nureddin Vergin imzasıyla Kızılay Genel Başkanlığına gönderilen 29 Eylül 1966 tarih ve 571 (33.947/904) sayılı yazı. KGMA. K-4646/9-4, 18.Parti Kıbrıs'a Yardım Dosyası.

getirilmiş; ancak Rumların oy çokluğu ve Makarios baskısıyla yürürlüğe girmesi engellenmiştir.¹¹²

Anamur'dan Akdeniz'e dökülen Dragon Çayı'ndan Kıbrıs'a su getirme projesini dillendirmeye başlayan ve hazırladığı stratejik projeyi "Çok Gizli" damgasıyla Genelkurmay Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'na ulaştıran kişi TMT Bayraktarı olarak 1962 sonundan itibaren görev yapan Kur. Alb. Kenan Çoygun'dur. Su yanında adaya elektrik de götürülmesi yönündeki projenin ekonomik değeri yanında şüphesiz stratejik bir önemi de vardır ve psikolojik algı operasyonu bağlamında Türkiye-Kıbrıslı Türkler birliğinin pekiştirilmesi anlamına gelmektedir. Alb. Coygun bu projeyi ve adaya denizaltından elektrik götürme planını devreye sokar ve bununla ilgili olarak KİPİG bünyesinde çok gizli toplantılar da yapılır; ancak 24 Aralık 1963 Rum saldırılarının ardından adada değişen dengeler nedeniyle bu projelerde ne yazık ki bir ilerleme kaydedilemez.

Sancak radyolarının devreye girmesinin hemen ardından çok gizli bir proje olarak Lefkoşa Posta Dairesi'nin bodrum katında çok özel bir atölye açılır. Bilmesi gereken prensibi çerçevesinde sadece üst düzey yetkililerin bilgisinde olan bu merkezde TMT'nin ada sathındaki merkezlerine, gözetleme ve nöbetçi kulübelerine, devriyeler ve ihtiyaç duyulan her yere dağıtılmak üzere vericiler imal edilmeye başlanır. 1963 olaylarının başladığı dönemlerde iletişimin daha rahat sağlanması ve belgelerin ele geçmemesi için telsiz cihazı yapımına gidilir ve "Bayraktarlık imalatı" anlamında "Bimal" adı verilen bu cihazlar 1974 Barış Harekatı dahil kullanılacaktır. Tamamıyla psikolojik harp unsurları taşımakta olan ve Rumlara karşı moral üstünlüğü ele geçirme gibi bir misyonu da olan¹¹³ Bimal adı verilen vericiler TMT tarafından adanın dört bir yanındaki sancaktarlık ve bağlı birliklere dağıtılmış, daha sonraki süreçte yedek parça ihtiyacıyla arıza halinde tamiratları da bu teknik personel tarafından yerine getirilmiştir. Alıcı olarak normal radyo alıcısı veya eski tip telsiz alıcısı kullanılırken alıcılar RX, vericiler ise TX olarak adlandırılırlar. Perde arkasında gizli bir mücadele verilmektedir ve bu mücadeleyi en yakından yaşayanlardan birisi de Tuğrul Hilmi Berkay gibi elektronik konusunda üniversite eğitimi görmüş olan ve yıllar sonra BRT'ye genel müdürlük de yapacak olan Derviş Özer Berkem'dir.¹¹⁴ Derviş Özer Berkem'in de içinde olduğu Türkiye'nin

¹¹² Kıbrıs Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı (Üyeliği) Basına Brifing Özetleri; No 12 Dosyası, 5 Nisan 1973 Lefkoşa ve "Çok Gizli" ibareli tutanak.

¹¹³ Sümer Şehidoğlu ile 4 Nisan 2015 tarihinde Girne Alagadi'de yapılan görüşme.

¹¹⁴ Bu noktada radyo vericileri ve Bimal konusunda Fuat Beyar, Ali Salih Sarı, Derviş Özer Berkem, Erdoğan Naim, Gürel Safa, Kebapçı Zekai olarak da bilinen Zekai Deran, Sümer Şehidoğlu, Tuğrul Hilmi Berkay, Ali Gürsoy, Muammer Raşit, Yusuf Gazi de hatırlanması gerekenler arasındadır. Bayrak

Kıbrıs'a yönelik altyapı çalışmaları ve özellikle Kıbrıslı Türk öğrencilerin yetiştirilmeleri son derece önemlidir. Özellikle Özel Harp Dairesi'nin devreye girmesi ve bu konuda zemin hazırlaması Bayrak Radyosu ve diğer sancak radyolarının kurulma süreçlerinin de tesadüfi olmadığını ortaya koymaktadır. Öte yandan adaya dönen ve özellikle elektronik konusunda uzmanlığını almış olan Kıbrıslı Türklere devlet dairelerinde görev verilmemesi ya da bu insanların Rumlar tarafından engellenmesi de aynı şekilde Rumların da bir hazırlık içinde oldukları ya da en azından Kıbrıslı Türklerin engellenmesi yönünde yoğun uğraşlar verdiklerini göstermektedir.¹¹⁵

21 Aralık 1963 tarihinde başlayan Rum saldırılarının ardından Lefkoşa'da Yeşil Hat adıyla anılacak hattın çekilmesi ve şehrin ikiye bölünmesinin ardından silah üretimi konusunda daha planlı, programlı ve TMT Bayraktarlığı bilgi ve sorumluluğu altında faaliyet yürütmek üzere bir çalışma başlatılır. İlk etapta özellikle Lefkoşa'da kendilerine ait torna tezgâhlarında av tüfekleri ve küçük çaplı silahlar üzerinde uzman ve tecrübeli Kıbrıslı Türkler TMT Bayraktarlığı talimatla uyarınca bir araya getirilir. Ardından bir silah atölyesinde ihtiyaç duyulan demirciler, dökümcüler, dülgerlerle konuşulur. Bunların arasına ihtiyaca göre bazı Lefkoşalı kuyumcular ve silahlara meneviş yapacak ustalar da dahil edilir. Fabrika olarak kullanılması düşünülen bina ise daha önce bir Rum tarafından kullanılmakta olan Lefkoşa'daki bir tamirhanedir. TMT Lefkoşa Sancağı mensubu Metin Aybars da bu konuyla ilgili olarak şunları söyleyecektir;¹¹⁶

“...Biz o dönemde 55. Bölük olarak Dianellos Sigara Fabrikası ile TC Büyükelçiliğinin tam karşı köşesinde konuşlanmıştık. Hemen bitişiğimizde de eski Mücahitler Derneği'nin olduğu yerde de Rumlara ait Austin marka araba yedek parçalarının satıldığı bir garaj vardı. Çok büyük bir garajdı orası ve yüzlerce araca ait yedek parçalar falan bulunurdu...”

Bu garajda bulunan pek çok malzeme böylece sadece silah yapımında değil bütün sancak radyolarının ekipman ihtiyaçları için de kullanılır. Garajın giriş katı genel olarak ön büro, kayıt-kabul ve idari kısımların bulunduğu bir

Radyosu'nun karargâh, atölye ve merkez olarak kullandığı ve Bimal adı verilen telsiz cihazlarını ürettiği yerlerden birisi de Lefkoşa Postanesi yanında halen Mal Tazmin Komisyonu binası olarak kullanılan binadır. Bayrak Radyosu dışında özellikle TMT'nin telsiz ihtiyacını karşılamak amacıyla atölye ve propaganda merkezi olarak kullanılan bir başka mekan ise Posta Dairesi'nin bodrum katı olmuştur. Burada sadece telsiz üretimi yapılmamış, ayrıca eğitici eğitimcileri de yetiştirilerek bölgelerin muhabere sorunlarına anında ve süratle çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Derviş Özer Berkem ile 8 Şubat 2016 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

¹¹⁵ Adı geçen görüşme.

¹¹⁶ Eski TMT mensubu Metin Aybars ile 1 Haziran 2021 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

alan olarak kullanılırken silah üretimi ise yapının bodrum katında gerçekleştirilmektedir ve buraya sorumlu/görevli personel haricinde hiç kimsenin girmesine müsaade edilmemektedir. Yapının arka kısmı ise demircilerin, dökmeçilerin, marangozların çalıştıkları küçük ahşap barakaların bulunduğu küçük bir sanayi sitesidir. Kırıkkale'nin Kıbrıslı Türk bir sivil sorumlusu olmakla birlikte daha sonraki süreçte denetim, kontrol ve sorumluluk bağlamında Bayraktarlık ya da KTKA personeli ordu donatım sınıfı subaylar burada görev yapar. Bölgenin güvenliği Yılmaz Bora komutasındaki Lefkoşa Sancağı 11. Tabur 55. Bölük tarafından sağlanırken yaklaşık 100 kişinin görev yaptığı Kırıkkale'de 24 saat esasına göre ön ve arka sokaklarda nöbetçiler de bulunmaktadır. Burada görev yapanlardan birisi de Lefkoşa doğumlu olan Alparslan Türkeş'in kardeşi Mustafa'dır. Eldeki imkanları en iyi şekilde değerlendirmeye çalışan Kırıkkale'deki ustalar bir yandan da ağır baskı, ambargo ve izolasyonlar altında çöplüklerden, hurdalardan ya da İngiliz üslerinde kullanılamaz duruma gelip satışı yapılan malzemelerin toplanmasıyla kaynak oluşturmaya çalışırlar. Bu şekilde malzemenin Kırıkkale'ye getirilmesi ve yığınlar halinde uygun bir yere boşaltılmasının ardından tam anlamıyla bayram havası yaşanırken demir parçaları, alüminyum ve çelik çeşitli malzemeler ayrıştırılmaya ve silah üretimi için kullanılmaya başlanır. Bunlar arasında berberlerin kullandığı usturadan direksiyon mili ve saban demirine kadar her çeşit malzeme bulunmaktadır.

KİPİG tarafından 1974 Barış Harekatı öncesinde yürütülen son ve önemli faaliyetlerden birisi ise Kıbrıs'a gizli silah ve mühimmat nakli için kullanılacak yeni bir deniz motorunun 1972 yılında alımıyla ilgilidir. Dönemin Seferberlik Tetkik Kurulu Başkanı Tuğg. Kemal Yamak bu konuda "...Bu ikmal hareketinin dairenin sorumluluğunda ve Genelkurmay İkinci Başkanı bilgisi tahtında cereyan ettiğini, çok mükemmel planlar yapıp maksadına ulaştığını ve 1974 Kıbrıs Barış Harekatı öncesine kadar devam ederek, ağır silahlar hariç, Kıbrıs Rum Ordusu ile TMT arasındaki dengesizliğin giderilmesi, bu sağlanamasa bile karşı koyabilecek güce ulaştırılması imkanına kavuştuğumuzu zikretmek isterim..."¹¹⁷ derken söz konusu motorun tedarik edilmesi aşamasında çok büyük katkıları olan dönemin KİPİG Başkanı Büyükelçi Gündüz Tunçbilek'e hem bilgi vermek ve hem de teşekkür etmek için Dışişleri Bakanlığı'na gittiğinde bu faaliyetin daha başka nasıl destekleyebileceği yönünde bir soruyla karşılaşır. Büyükelçi Tunçbilek'in bu sorusu üzerine Tuğg. Yamak da özel bir ikmal uçağının sağlanması halinde yapılabilecekleri kendisine aktarır. Tuğg.

¹¹⁷ Kemal Yamak, *Gölgede Kalan İzler ve Gölgeleşen Bizler*, Doğan Kitap Yay., Ocak 2006, İstanbul, s. 280.

Yamak'ın “çok müstesna, Kıbrıs davasına inanmış, cesur ve soğukkanlı, nazik ve güler yüzlü”¹¹⁸ olarak tanımladığı Büyükelçi Tunçbilek de yerinden kalkıp kasadan bir çek defteri çıkartır ve “Ne kadar yazayım paşam?”¹¹⁹ diye sorar. Alınan çek daha sonra Genelkurmay Lojistik Daire Başkanı'na teslim edilirken hiç kimsenin isminden söz edilmemesi de özellikle rica edilir. 1972-1973 döneminde KİPİG tarafından alınan uçak maalesef 1974 Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında teslim edilebilir.

¹¹⁸ Kemal Yamak, *age.*, s. 281.

¹¹⁹ Kemal Yamak, *age.*, s. 282.

SONUÇ

1963 Rum saldırılarının başlamasının ardından Türkiye Cumhuriyeti devleti tarafından son derece rasyonel, hızlı ve etkin bir karar alınarak oluşturularak tesis edilen KİPİG 20 Temmuz 1974 tarihine kadar Kıbrıslı Türklerle ilgili her türlü ihtiyacı karşılayacak ve bütün sorunlara çözüm üretecek faaliyetlerin içine girer. Şüphesiz bu çalışmada aktarılanlar KİPİG faaliyetlerine sadece örnek teşkil edecek türden bazı girişimlerdir. KİPİG bu süreçte Kıbrıs sorunuyla ve Kıbrıs Türklerinin ihtiyaçlarıyla doğrudan ilintili bütün ülkeler ve büyükelçiliklerle temas halinde olmuş, kara, hava, deniz taşımacılığı yapan onlarca şirket, kurum, kuruluşla işbirliği yapmış, adaya başta gıda ürünleri olmak üzere her türlü yardım ve lojistik malzemeyi aralıksız ve düzenli olarak aktarmış, ihtiyaç sahibi insanların barınma ihtiyacını karşılayacak çadırdan prefabrik evlere kadar hepsini planlamış, iletişim yolları bulmak suretiyle bazen diplomatik kuryelerle, bazen askeri araçlarla, örneğin 6 ayda bir görev süresi biten Kıbrıs'taki askerlerle ilgili olarak Değişirme Birliği vasıtasıyla, Kızılay'ın adaya gidip gelen sağlık personeliyle bunu gerçekleştirmiş, adada TMT'ye bağlı olarak faaliyet gösteren ve "Sancak radyoları" olarak adlandırılan askeri radyolar kurmuş, ayrıca Anamur'da doğrudan KİPİG'e bağlı Anamur'un Sesi Radyosu'nu açarak burada özellikle Rumların kara propagandasına karşı psikolojik harbin bütün unsurlarını değerlendirmiş, Bimal adı verilen vericiler imal etmenin yanında Kırıkkale adı verilen silah fabrikasında ihtiyacı karşılayacak silah ve mühimmat üretimine de yönelmiştir. Ayrıca adaya gitmesi ya da adadan ayrılması gereken "hassas personel" için farklı stratejiler belirlemiş, özellikle TMT'nin farklı ihtiyaçlarına yönelik çözüm üretmiştir. Bütün bunları gerçekleştirirken tıpkı TMT'de olduğu üzere ketumiyet ve gizlilik ana prensibinden taviz vermeyerek varlığını neredeyse hiç hissettirmemiştir. 1974 Kıbrıs Barış Harekati'yla birlikte misyonunu tamamlayan KİPİG böylece Kıbrıs Türk tarihinin altın sayfalarında yerini alır.

KAYNAKÇA

A) Arşiv Kaynakları

- 1) Kıbrıs Türk Milli Arşivi (KTMA)
- 2) Kızılay Genel Müdürlüğü Arşivi (KA.)
- 3) Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)
- 4) İngiltere Foreign Office Arşivi (FO)
- 5) CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.133, SC No. 02037/55, 14 Nisan 1955 tarihli rapor.
- 6) CIA-RDP79R00890A000600010001-3 Archive
- 7) ABD The President's Intelligence Checklist, Central Intelligence Agency Archive
- 8) Kıbrıs Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı (Üyeliği) Arşivi

B) Yazılı/Basılı Kaynaklar

- Denktaş, Rauf R., **Rauf Denktaş'ın Hatıraları**, I. Cilt, Boğaziçi Yay., İstanbul, Kasım 1996
- Denktaş Rauf R., **Rauf Denktaş'ın Hatıraları**, C V, Boğaziçi Yay., İstanbul, Temmuz 1997
- Denktaş, Rauf R., **Rauf Denktaş'ın Hatıraları**, Boğaziçi Yay., Ocak 1997, İstanbul
- Eliçin Zehra, **Kıbrıs'ta Denizi Göremeden 60'lı Yıllar**, Cinius Yay., İstanbul, Aralık 2013
- Harp Akademileri Komutanlığı, **Gayri Nizami Harp**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1968
- İmralı Güncem, **1958-1974 Yıllarında Yaşanan Canlı Hatıralar**, YDÜ, Lefkoşa, 2000
- Kızılyürek Niyazi, **Glaflkos Klerides; Tarihten Gncelliğe Bir Kıbrıs Yolculuğu**, İletişim Yay., İstanbul, 2007
- Kotak, İsmet, **Şu Bizim Kıbrıs-I Unutulan Tarihi Gerçekler**, Ajans Yay., Ocak 2012, Lefkoşa

Mengüç, Aslan, **Anılarda Erenköy; Bir Direnişin Anılarıyla Romanı**, ATO Yay., Ankara, Temmuz 2005

Naşit, Engin, **Nişan Yüzüğü; Limasol Direnişi**, Okman Printing, Lefkoşa

Necatigil Zaim M., **The Cyprus Conflict**, Kemal Limited Yay., Lefkoşa, 1982.

Özad, Murad Hüsnü, **Baf ve Mücadele Yılları**, AHA Yay., İstanbul, Temmuz 2002

Tülümen Turgut, **Hayat Boyu Kıbrıs**, Boğaziçi Yay., İstanbul, Haziran 1998

Yalın, İzzet Rıza, **Berber Güldük, Beraber Ağladık**, Editör Fevzi Yalın, Ekim 2017, Lefkoşa.

Yamak Kemal, **Gölgede Kalan İzler ve Gölgeleşen Bizler**, Doğan Kitap Yay., Ocak 2006, İstanbul

C) Makaleler

Atun, Hakkı, “Mimarlık ve Politikayla Şekillenen Bir Hayat”, **Mimarca**, KTMMOD, Yıl 27, Eylül 2016, S 82, s. 10-26

Balıkçioğlu, Emrah, “İngiliz Emniyet Raporu Işığında Türk Mukavemet Teşkilatı'nın Örgütsel Nitelik ve Yapısının Değerlendirilmesi 1957-1958”, **Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, Aralık 2021, s. 129-142

Cassia, Paul Sant, “Martyrdom and Witnessing; Violence, Terror and Recollection in Cyprus”, **Terrorism and Political Violence**, V. 11, No. 1, İlkbahar 1999, s. 19-32

Çakmak, Hakan, “Feriha Coşkun Çürükoğlu”, **Passatempo**, Şubat 2014, S 34, s. 19-22.

Irkad, Ulus, “Müzik Öğretmenim Fikret Özgün”, **VII. İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler Sempozyumu**, DAÜ, Gazi Mağusa, KKTC, s. 43-47.

Olgun, Aydın, “Kıbrıs'ın Sesi Radyosu”, **Güvenlik Kuvvetleri Dergisi**, S 46, Ekim 2001, Lefkoşa, s.26-27.

Riesen M. and A. Müller, “The Demographic Structure Of Cyprus”, The Committee On Emigration, Refugees, And Demography, **Council of Europe**, 10 March 1987, s. 18-39

D) Sözlü Tarih Çalışması

- 1) Rauf R. Denктаş ile 8 Temmuz 2003 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme
- 2) Güner Necat ile 13 Kasım 2015 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.
- 3) Nevzat Uzunoglu ile 13 Temmuz 2003 tarihinde Girne'de yapılan görüşme
- 4) Erdoğan Balcılar ile 10 Temmuz 2003 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.
- 5) Mustafa Tunçalp ile 18 Ekim 2002'de yapılan görüşme
- 6) Kemal Mişon ile 11 Temmuz 2003 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.
- 7) İsmail Bozkurt ile 15 Ekim 2008 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.
- 8) Mehmet Y. Manavoğlu ile 25 Ağustos 2004 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.
- 9) Aydın Aygın ile 20 Ağustos 2004 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.
- 10) Hilmi Özen'le 30 Mart 2017 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.
- 11) Yılmaz Bora ile 13 Temmuz 2003 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.
- 12) Fatma Sevem ile 12 Nisan 2017 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.
- 13) Macit Aydınova ile 13 Temmuz 2003 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.
- 14) Mazhar Özkol ile Sadrazamköy/Girne'de 10 Ağustos 2018 tarihinde yapılan görüşme
- 15) Nevin Erdoğan ile 15 Aralık 2015 günü Lefkoşa'da yapılan görüşme.
- 16) Kudret Anlar ile 11 Mart 2018 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme
- 17) Önel Aktolga ile 22 Aralık 2016 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.
- 18) Sümer Şehidoğlu ile 4 Nisan 2015 tarihinde Girne Alagadı'de yapılan görüşme
- 19) Derviş Özer Berkem ile 8 Şubat 2016 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme

20) Metin Aybars ile 1 Haziran 2021 tarihinde Lefkoşa’da yapılan görüşme

21) Fuat Veziroğlu ile 16 Kasım 2003 tarihinde Lefkoşa’da yapılan görüşme.

22) Adnan Ertay’la 11 Ekim 2016 tarihinde Lefkoşa’da yapılan görüşme.

23) Ülkü Sarıkamış ile 8 Mart 2017 tarihinde Lefkoşa’da yapılan görüşme.

24) Süheyla Başaran ile 15 Mart 2017 tarihinde Boğaz/Girne’de yapılan görüşme.

25) Konce Mehmet ile 14 Şubat 2017 tarihinde Lefkoşa’da yapılan görüşme.

26) Aysel Süleyman ile 1 Mart 2016 tarihinde Melbourne/Avustralya’da yapılan görüşme

E) İnternet Kaynakları

<http://www.trt.net.tr/Kurumsal/KilometreTaslari.aspx?yil=1964>

<http://www.tarihbakis.com/ataturkun-kibris-direktifi/>

F) Diğer Kaynaklar

Cyprus Government Colonial Office, Cyprus Report for the Year of 1956, Lefkoşa, 1957

Kıbrıs Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı Basına Brifing Özetleri; No 12 Dosyası, 5 Nisan 1973 Lefkoşa ve “Çok Gizli” ibareli tutanak.